

1940

HARVARD UNIVERSITY

LIBRARY

OF THE

~~_____~~
Museum of Comparative Zoology

5-123-11
Helsingfors
FEB 7 1925

4833

BIDRAG

til

KÄNNEDOM AF

FINLANDS NATUR OCH FOLK,

utgifna

af

Finska Vetenskaps-Societeten.

4te

Fjerde Häftet.

C.

1908
1909
1910

7 1925

BIDRAG

til

KÄNNEDOM AF

FINLANDS NATUR OCH FOLK,

utgifna

af

Finska Vetenskaps-Societeten.

Fjerde Häftet.

HELSINGFORS,

Finska Litteratursällskapets tryckeri, 1861.

BIDRAG TILL EN HISTORIA

om

GYMNASII BOKTRYCKERIET

i

WIBORG,

af

Fredr. Wilh. Pipping.

Finska Vetenskaps-Societeten meddelade d. 19 Sept. 1859.

HELSINGFORS,

Finska Litteratur-sällskapets Tryckeri, 1859.

Imprimatur: *G. F. Aminoff.*

Då min långt framskridna ålderdom icke tillåter mig hoppas att hinna sträcka mina påbegynta och i Finska Vetenskaps-Societetens Acter intagna *Historiska Underrättelser om Boktryckeriet i Finland* till slutet af den tid, under hvilken detta lands två äldsta Tryckerier voro i verksamhet, tror jag mig så mycket mindre böra försumma att nu särskildt framlemnade bidrag jag samlat till Historien om det tredje i ordningen, det i staden Wiborg under Sveriges besittningstid inrättade, som svårigheterna vid genomträngandet af det mörker, i hvilket största delen af allt hvad denna Inrättning angår blifvit insvept, icke allenast genom de krigshändelser, på hvilka Wiborgs läns läggande under Ryska Kejsaredömet följde, utan ock genom flera sedermera inträffade eldsvådor, jemte vanvård af de få äldre handlingar, som vid sådana tillfällen undgått förstöring, utan tvifvel skola med tiden blifva allt större och större, om icke åtminstone det man ännu derom vet, så ringa detta ock är, varder genom trycket undandraget den förgängelse, som merendels, förr eller sednare, blifver handskrifna samlingars öde. Vid öfvervägande häraf fästade jag ock redan den 27 April 1848 med några ord Societetens uppmärksamhet på en af mig då uppvisad förteckning öfver bemälda Boktryckeris mig bekanta alster, med åtagande att så snart några dittill saknade, men troligen någonstädes ännu tillgängliga upplysningar i vissa delar af ämnet vunnits, söka bringa det samlade förrådet af alla sådane i den form, att det kunde ifrån trycket utgifvas.

Att ifrågavarande Tryckeri är ett af de minst kända, som någonsin funnits, och att dess fruktsamhet varit mycket inskränkt, anmärktes då af mig och upprepas nu ånyo, emedan det afseende, som de derifrån utgångna arbetens sällsynthet otvifvelaktigt förtjenar, utgör förnämsta stödet för mitt hopp att icke anses hafva gjort mig en alldeles onödig möda. Ty änskönt LE CLERCS bekanta yttrande om sällsynta böcker, att ett utmärktare värde i dem äfven är sällsynt, icke saknar grund då fråga är om innehållet, kan deraf, eller om ock intet inre värde i sådana böcker finnes, likväl icke hemtas skäl att fränkänna dem all märkvärdighet, enär sällsyntheten ensam innebär ett slag af yttre värde, hvilket ingen Bibliograf, som rätt besinnat hvad honom åligger, kan förakta. Detta yttre värde åter är, hvad de i Wiborg fordom tryckta skrifter beträffar, en ovilkorlig följd både af den Officins korta tillvaro, hvilken de tillhöra, och af de många svårigheter, med hvilka den under hela sin tid hade att kämpa; hvarföre äfven dess öden i och för sig sjelfva icke kunna sakna litterär-historisk betydenhet.

Det ena af Finlands äldre Boktryckerier, hvilket Biskopen i Åbo JOHAN GEZELIUS den äldre anlagt, sköttes så länge han lefde med sådan drift och framgång, att vid läroverken nödiga böcker, hvilkas anskaffande i tillräckelig mängd och för billigaste pris företrädesvis ingått i anläggarens plan, ingenstädes bordt saknas eller för den studerande ungdomen blifva altför dyra. Man har derföre svårt att förstå huru Wiborgs Gymnasium då af sådan anledning kunnat hafva verkligt behof af en ny dylik Inrättning, såsom det heter i följande, ifrån *Borgå Gymnasii Historia*, af MAGN. JAC. ALOPÆUS, sidorne 54 och 55, här intagna Kongl. Bref: „Wij Carl med Guds nåde, Sveriges, Göthes och Wändes Konung, Storfurste til Finland &c. &c. Görom vitterligt, at såsom Oss Consistorium i Wiborg underdånigst tillkännagifvit hafver, huru som den studerande Ungdomen vid Gymnasium der-

sammastädes mycket hindras i sine studiers fortsättande derigenom, at de sin första tid, den de eljest til läsande borde använda, til en och andre dem icke mindre nyttige än nödige böckers afskrifvande måste förnöta, i mangel af medel til at ifrån andre orter köpa sig tryckte exemplaria, och Consistorium sådane studerande i detta mål at biträda och understödja, funnit för högnödigt at där i Wiborg likasom vid andre Gymnasier, inrätta ett tryck- och pappers makerie: underdånigst derföre anhållande, att Vij icke allenast täcktes dertil gifva Vårt nådiga tilstånd, utan ock meddela Gymnasio Vårt Privilegium därå; Altså, hafvom Vij i nådigt anseende til den nytta och fördel, som så väl den studerande ungdomen, som hela landet, igenom detta tryck och pappers-makeriets inrättande, lærer tilväxa, därtil i nåder samtöykt och beviljat, efter som Vij härmed och i kraft af detta Vårt öppna Bref, gifvom ofta benämde Gymnasio i Wiborg Vårt nådiga tilstånd, fritt och obehindradt at inrätta ett tryck- och pappers makerie der på orten, samt dertil antaga och af egne medel underhålla en boktryckare och pappers-makare: Varandes merbemälte Gymnasio efterlåtit, på bemälte tryck at uplägga och aftrycka låta alt hvad som til den studerande ungdomens nytta och förkofring finnes nödigt, samt utan förfång af andres erhållna friheter ske kan. Dock med det uttryckeliga förbehåll, at på bemälte tryck icke det ringaste, som är af något värde, må tryckas, förr än det först af Vårt Cancellie Collegio är genomsedt och adproberadt, vid förlust af detta Privilegio, samt vid det straff Vij vid den händelsen däröfver statuerande varda. Det alle som vederbör hafva sig hörsammeligen at efterrätta. — Til yttermera visso hafvom Vij detta med egen hand underskrifvit och med Vårt Kongl. Sigill bekräfta låtit. Datum Stockholm den 16 Aprilis A:o 1688. CAROLUS. (L. S.) — *Lars Wallenstedt.*“ Deremot och om så väl hela landets vidd, som de Finska Stiftens omfång, hvartdera för sig, samt den tidens få och ofullkom-

liga medel till communication imellan särskilda orter tagas i öfvervägande, kan man icke neka det af Konungen, med afseende på den begärda Inrättningens förmodade allmänna nytta tillagda skälet till bifall en vigt, hvars verkan, under ledning af en så nitisk styresman som dåvarande Biskopen i Wiborgs Stift Doctor PETER BÅNG, sannolikt ej skulle uteblifvit, om icke dertill skulle erfordrats större omkostnader, än läroverkets tillgångar medgåfvo. Troligen var ock något anslag af Statsverket för ändamålet påräknadt, i brist hvaraf likväl största tungan af företaget, ehuru detta inskränktes till Tryckeriet ensamt, sedan föll på Biskopen, hvars dervid inlagda förtjenst alla de samtida författare, som vidrört ämnet, enstämmigt erkänna. Sjelf säger han i sin den 4 Junii 1690 daterade Relation om Catecheserne i Wiborgska Stiftet, hvilken finnes ur Palmsköldska Samlingarne i Upsala Kongl. Universitets Bibliothek införd i *Handlingar till Upplysning i Finlands Kyrko-Historia, utgifne af WILH. GABR. LAGUS, Ny följd, Första Häftet*, att han af sina egna medel föregående året för Gymnasium uppköpt det af Kongl. Maj:t privilegierade Tryckeriet, och uti orden derom „hvilken berömvärde Bekåstnad dock de fleste af detta Stiftets wärdige Prästerskap sedermera behagat considerera,“ förekommande i Biskopens Personalier, som äro tryckte tillsammans med Superintendenten LANGS Likpredikan öfver honom, ligger en tämmeligen tydlig, ehuru med blomster öfverströdd, erinran att utgifterne vid inköpet och arbetares anskaffande ingalunda blifvit till fullo ersatte.

Berörde utgifter voro säkert icke heller de ende, som för Tryckeriet erfordrades innan det kunde komma i gång, utan behöfdes naturligtvis många förberedande anstalter, hvilka synas hafva blifvit på stället började redan samma år, som det Kongl. Privilegii brevet är utfärdadt. Åbo Universitets Figurstickare DANIEL MEDELPLAN, eller MEDELPLAAN såsom namnet flerstädes finnes af honom sjelf skrifvet eller tryckt, hvilken äfven sys-

selsatt sig med Stilgjuteri och sedan blef ifrågavarande Tryckeris första föreståndare, har nämligen, såsom i ofvanbemälda *Historiska Underrättelser*, tredje Stycket sid. 696, är närmare ådagalagdt, icke mera för år 1688 åtnjutit någon aflöning, och hans broder Bokbindare Gesällen JOHAN MEDELPLAN erhöi d. 6 Decemb. samma år på sin begäran „at blifva utaf Senatu Academico med någon hielp ihogkommen,“ det svar, att sådant kunde „intet vilfaras effter han tänkt gifva sig här ifrån, varandes alla redan til Wijborg reesfärdig;“ af hvilket allt sammanlagdt torde få slutas, både att den förstnämnde minst ett år förrän Tryckeriet i berörda stad kom i verksamhet varit med förberedelser dertill så sysselsatt, att han icke mera kunnat gå Universitetet till handa, och att genom honom nya, gladare, utsigter dersammastädes öppnats för den sednare, som d. 24 Sept. 1687 förgäfves sökt att få blifva Akademie Bokbindare i Åbo. Om DANIEL MEDELPLAAN då äfven gjutit stilar för det nya Tryckeriet, vågar jag likväl icke säga, så vida ingen skrift är med visshet känd, till hvilken det ofelbart ringa och ofullkomliga stilförråd vore användt, som han måste förmodas hafva kunnat tillverka, men deremot sannolikt synes, att en större del af stilarne, om icke alla, blifvit i Stockholm uppköpt under det Biskop BÅNG derstädes uppehöll sig vid Riksdagen 1689, eller ock ifrån någon utrikes ort då införskrifvits. Detta öfverensstämmer ock med Biskopens ofvanberörda ord och ännu mera med de i samma Relation längre fram följande: „När jag nu fick Trycket hit i förl. år, lät jag ibland nödige Scholae böcker, och Finska Catechesen, på landets begäran tryckas.“ Huruvida häraf den mening må kunna dragas, att tryckning af flera sådana böcker, än Catechesen, äfven skett samma år, är likväl, medan icke något med uppgift om tryckningsåret försedt exemplar af någon annan kunnat upptäckas och all närmare upplysning i ämnet för öfrigt saknas, så mycket mera tvifvelaktigt, som icke heller någon af de hittills kända, i

Wiborg tryckta, skrifterne har äldre årtal än 1690, änskönt hälften af dessa utgöres af Biskopens egna, tidigare, ja till en del långt förut, författade arbeten; hvilket tyckes bevisa att Tryckeriet åtminstone icke då ännu var så mycket upptaget af Scholae böcker, som man både af det ofvanstående och af de i Kongl. Privilegii brevet anförda grunderne för ansökningen derom kunde vänta.

Af allt detta uppkommer dock i ingen händelse något bevis emot här ofvanför yttrade förmodan om MEDELPLAANS tidigare sysselsättning vid Wiborgska tryckeriets anläggning, hvilken förmodan deremot öfvergår nära nog till visshet, då man jemför Mantals längderne för Åbo och Wiborg, upprättade den ena d. 7 Febr. 1689 och den andra d. 30 och 31 Jan. 1690, i hvilka han med hustru finnes upptagen, hvaraf det är klart att han under mellantiden riktigt bosatt sig i sistnämnda stad. Länges tyckes han dock icke hafva förblifvit der boende; ty Mantals längden för Wiborg, daterad d. 14 Mart. 1693, är den sista i hvilken han förekommer och redan följande året begynner en annan Gymnasii Boktryckares namn att synas på då tryckta skrifter. Orsaken härtill är visserligen okänd, men utan fara för misstag torde man kunna, såsom åtminstone medverkande till hans hëraf sannolika flyttning ifrån staden, antaga saknaden af bergning vid den nya tjensten, då hvarken dermed förenade löneförmoner, eller särskild arbetsförtjenst kunde vara annat än högst obetydliga. Hvart vår MEDELPLAAN då begifvit sig har jag mig icke heller bekant; men fullkomligen utredt är nu det, som PORTHAN och PET. JOH. ALOPEUS, i *Animadversiones de libris raris*, noten (u) sid. 48 och 49, hållit för knappt troligt, äfvensom sednare författare ansett vara tvifvelaktigt, att mannen är densamme, som i Pelkäne socken i Tavastland år 1719 tryckt den Finska ABC bok, hvilken i nyssnämnda disputation sid. 43 och 44 beskrives. I Pelkäne församlings äldsta i behåll varande Communionbok,

börjad 1737, finnas nämligen på Neppilä hemman i Taurala eller Konkkis by upptagne „Daniel Medelplan samt hustru Kirstin Grelsdotter,“ och i Dödas bok för samma år läses: „Taurala Neppilä gamla Inhysinge Gubben Daniel Medelplan, inemot 80 år gammal, död den 31 Augusti, begrafven den 4 September på kyrkogården,“ med anteckning in margine: „Denne Medelplan har varit fordom Boktryckare i Wiborg och förfaren i Bildhuggarearbetet,“ samt vidare för 1744: „Konkkis, Medelplans enka 82 år gammal död den 5:te Martii och begrofs den 11 i Kyrkan.“ För kunskapen om allt detta har jag att tacka Läraren i Ryska språket vid Gymnasium i Tavastehus GUSTAF FREDRIK CANTH, hvars fader ifrån 1835 till sin död 1849 var Kapellan i Pelkäne och hvilken under sin vistelse derstädes, på begäran meddelat mig derom underrättelse i bref af d. 1 Sept. 1848. Så framt bemälda enka icke haft flera än ett dopnamn, måste hon icke hafva varit MEDELPLAANS första hustru; ty den i Åbo Mantals längderne nämnda hustrun kallas der GERTRUD, hvilken tyckes äfven hafva varit förut gift, emedan en stjuftdotter, onämnd, likasom hustrun, sedan finnes i de Wiborgska jemte honom upptagen. Om han haft egna barn vet jag icke, men håller detta för sannolikt och att den ANDERS JOHAN MEDELPLAN, som på 1770 talet i Stockholm tryckt åtskilliga skrifter, antingen härstammat ifrån honom, eller åtminstone varit af samma släkt, hvars rent svenska namn hänvisar oss till Sverige, hvarifrån således DANIELS fader, JOEN eller JOHAN, som var Vagnmakare i Åbo, om icke redan någon af förfädrren, torde hafva till Finland inflyttat. Denne JOHAN MEDELPLAN hade åren 1682—1689 en hustru med namnet MARGARETHA, eller MARIA; men om hon var DANIELS mor, känner jag icke.

Ofvanberörde ABC boks titel Laften Paras Tawara, effi ABC-kirja, joca on suuren tarpen tähden leicattu Puhum ja Pälfänen Senraennan Saarnamiehen teimitusen cautta, Prändetty

Pätkänellä Daniel Medelplanilda Lauralan Kyläffä 1719, är i PORTHANS och P. J. ALOPÆI tillika nämnda disputation, sid. 44, uppgifven efter det enda hittills kända exemplar, hvilket fordom tillhört Erkebiskop MENNANDER och på Auction efter honom blifvit för Åbo Universitets Bibliotheks räkning inropadt, men år 1827 af lågorne förtärdes. Förmodeligen hade denne nitiske forskare i Finlands Litteratur-Historia, medan han var Biskop i Åbo Stift ifrån Pelkäne kyrka erhållit detta utmärkt väl bibehållna exemplar. Likasom han, i sin vid Prestmötet i Åbo 1773 hållna *Oratio de Synodis et speciatim Dioecesanis Aboënsibus*, säga PORTHAN och ALOPÆUS, att den stora brist på barnundervisnings böcker, som i Finland uppstått under Ryska besittningstiden, då intet Tryckeri här fanns och all gemenskap med Sverige var afskuren, föranledt MEDELPLAAN till att i enlighet med presterskapets i Pelkäne uppmaning söka afljelpa denna olägenhet, genom ABC bokens skärande i trädtaflor och dessas aftryckande, hvaraf följer att arbetet icke ansetts såsom blott en curiositet, utan såsom företaget i afsigt att bereda en så stor upplaga, som det allmänna behovet fordrade. Detsamma kan ock slutas af den anmärkning Interims Consistorium Ecclesiasticum i Åbo skall i bref af d. 21 Apr. 1719 *) till Kyrkoherden MATTH. ITHALIN i

*) Se *Handlingar, Till upplysning i Finlands Kyrko-Historie. Sjette Häftet*, sid. 41. Här talas dock om en Vice Pastor MATTH. IKALIN, hvaremot i *Åbo Stifts Herdaminne*, 1:a Del. sid. 307, uppgifves, att en ITHALIN redan 1711 erhållit fullmagt på Pelkäne Pastorat. Icke så mycket för denna på lufvudsaken föga eller intet verkande stridighets skull, som fast mera i hopp att ur Conceptet till detta bref, eller ur Protocollet för dagen, vinna någon ytterligare upplysning om MEDELPLAANS tryckeri anstalt, äfvensom i så mycket säkrare öfvertygelse, att med uppgiften i Åbo Domkapitels Circulär af d. 26 Octob. 1827, N:o 232, att redan före sagde års brand alla handlingar för åren 1713—1721, då under Ryska invasionen Domkapitlet var ifrån Åbo aflyttadt till Sverige, i dess Arkiv saknats, icke kunnat menas annat, än att desamma vid derstädes sednast före branden

oftanämnde socken, hafva gjort vid MEDELPLAANS förmodeligen i Consistorium tillika med begäran eller förslag om något understöd till företaget uppvisade prof, „att några mörkare eller otydligare bokstäfver borde än *emenderas*, samt sjelfva verktygen eller taflorna af finare och hårdare *materia* förfärdigas, dymedelst *Entrepreneuren*, genom flere *exemplars* afdraging, kunde göra sig för arbetet bättre betald, hvarförutan man i önskeligare *conjuncturer* torde kunna skaffa honom någon belöning medelst frivilliga sammanskott.“ Men emedan samma anmärkning angår förbättringar, hvilka mannen knappt nog lärer förnått så skyndsamt, om någonsin, vidtaga, att synnerligen många aftryck kunnat tagas, förrän fredsslutet med Ryssland öppnade den lättare utvägen att ifrån Sverige fylla Finlands behof af slika böcker, leder

anställd inventering icke förefunnits, som förenämnda häfte af *Handlingar, Till upplysning i Finlands Kyrko-Historie*, i hvilket här ofvanför intagna korta sammandrag af ifrågavarande brefs innehåll förekommer, under rubriken »Anteckningar ur än i Domkapitlets Archiv tillhands varande Handlingar om Kyrkostyrelsen i Åbo Stift, ifrån medlet af år 1713, då Åbo Domkapitels Ordinarie Sessioner till en tid på stället upphörde, intill medlet af år 1722, då de började åter i Åbo fortsättas,» är tryckt samma år som Circuläret; har jag gjort mig underrättad, om icke de handlingar, hvilka i detta Circulär omtalas såsom före branden saknade, sedermera kommit till rätta, helst det kan tagas för afgjort, att utgifvaren af här åberopade häfte, Erkebiskop TENGSTRÖM, hade alla till deruti ingående ämnen, hvilka ock alla befinnas vara till sina hufvudsakliga delar hemtade ur Domkapitlets Arkiv, hörande handlingar under redactions och trycknings tiden hemma hos sig. Svaret har visserligen utfallit nekande; men då Erkebiskopsgården i Åbo icke nåddes af den våld, som d. 4 och 5 Sept. 1827 härjade större delen af staden; samt Erkebiskopen om sommaren samma år, likasom flere föregående, till det mesta vistades på Kyrkoherde bolet i sitt Praebende Pastoral Pargas, synes mig likväl sannolikt, att oftanämnde saknade handlingar skola återfinnas ibland hans efterlemnade talarika och ännu i behåll varande samling af hvarjehanda slags handskrifter när denna engång hinner vederbörligen genomses och ordnas.

den äfven till antagande af ännu en annan orsak till ifrågavarande ABC boks sällsynthet, än den först i ögonen fallande att icke många exemplar kunnat undgå den förstöring, som alla barnaböcker äro genom ständigt bruk underkastade, den nämligen, att aldrig mera än ett mycket inskränkt antal af denna bok funnits till. Om hösten 1722 blef äfven Åbo Universitets Tryckeri ifrån Stockholm återflyttadt och sattes genast i verksamhet, hvarigenom naturligtvis det ändamål, som MEDELPLAANS lika obeqväma som bristfälliga tryckningssätt haft, helt och hållet försvann. Ett alltför otillräckligt försörjningsmedel utgjorde företaget i alla händelser, och om han då eller sedermera haft något annat, är så mycket mera tvifvelaktigt, som hans död såsom inhysing och begrafningen på kyrkogården, hvarest i allmänhet få bemedlade personer den tiden plägade jordas, antyda fattigdom. Att hans enka deremot fått sin lägerstad i kyrkan, torde få tagas för bevis, att hon härstammade ifrån någon lägenhetsinnehafvare, som hade egen graf i Pelkäne kyrka. Härom och om allt hvad som i öfrigt rörer detta hjonelag, hafva nyligen noggranna efterforskningar på min begäran blifvit i socknen anställde af nuvarande Kapellannen derstädes, Vice Pastor JON. AX. ZIDBÄCK, men utan annan framgång, än att innehafvaren af Neppilä hemman och hans fader lemnat den upplysning, efter hvad äldre personer sagt dem, att MEDELPLAANS boningsrum varit beläget nära invid hemmansbostaden, på ett ställe, der dess hörnstenar ännu qvarstå. Lika fruktlöst hafva jemväl tvänne innou sednaste Decennium dersammastädes företagne spaningar efter något, om än aldrig så ofullständigt, exemplar af hans ABC bok aflupit.

Ofvanför är sagdt, att MEDELPLAANS närmaste efterträdare såsom Wiborgs Gymnasii Boktryckare uppträdt redan 1694. Dennes namn var MATTHIAS SYNGMAN och att han dessförinnan, ifrån 1689, då Kongl. Boktryckaren NICLAS WANKIF skall aflidit, på enkans vägnar såsom Factor någon tid förvaltadt Kongl. Tryc-

keriet i Stockholm, ses af FAB. TÖRNERNS och JOH. O. ALNANDERS *Historiola Artis Typographicae in Svecia*, pag. 42, samt CARL LENGRENS *Berättelse om Bok-Tryckeriets Begynnelse och Fortgång*, sid. 10. Att SYNGMAN varit gift och haft en dotter, med namnet BEATA, utvisa Wiborgs stads Mantals förteckningar, genom hvilkas jemförelse med de äldsta derstädes efter hans död tryckta skrifter, som man känner, äfven finnes, att han måtte hafva aflidit 1697, imellan d. 21 Jan. och 19 Maji. Hvad enkan, som der-efter och ännu 1704 dref Gymnasii Tryckeriet, hette, är okänt.

Icke heller vet man hvem som 1705, 1706 och 1707 förestod detta Tryckeri, hvilket åtminstone icke under det förstnämnda året var alldeles overksam; men 1708 och 1709 finner man den för öfrigt alldeles okände THOMAS ABBOR såsom Gymnasii Boktryckare.

Derefter och sedan en mycket manstark Rysk Armée i Martii månad 1710 öfvergått riksgränsen, blef största delen af läroverkets personal nödsakad att genom flykten ifrån Wiborg och kringliggande orter söka sin räddning undan den annalkande faran för både lif och egendom, hvilken ock tungt drabbade många af de qvarblifne invånarene i staden, som efter tre månaders belägring, hvarunder den genom fiendens grofva Artilleri blifvit till hälften förstörd, d. 14 Jun. samma år nödgades för segervinnaren öppna sina portar.

Att jemväl Gymnasii huset, den för Skolan i Wiborg under Drottning Christinas tid uppförda, eller kanske blott tillökta och inredda stenbyggnad, som efter d. 9 Maji 1690 liden brandskada samna år blifvit med något af Konungen föräradt, på Slottet befinteligt förråd af bjelkar, bräder och sten genom Biskop BÅNGS försorg reparerad, påhöjd och i bästa skick försatt, nu måtte hafva lidit mycket mera än under förra belägringen om hösten 1706, efter hvilken den ock redan var ånyo iståndsatt, förefaller nästan påtagligt äfven deraf, ibland annat, att den sedan aldrig, så

vidt man vet, blifvit använd för andra behof, än till förvarande af Kronans eller den i staden förlagde Militärs förråder af hvarjehanda slag. Detta utvisa, utom berättelsen i *Borgå Gymnasii Historia*, sid. 59, att ifrågavarande stenhus 1780 af Ryska Garnisonen nyttjats till hö-magasin, de i Kejsarl. Senatens för Finland Arkiv förvarade handlingar, som tillkommit då sedermera Universitets Boktryckaren IOHAN CHRISTOPHER FRENCKELL, den förste med detta namn, som i Finland idkat yrket, hos Consistorium i Wiborg anmält sig såsom sinnad att derstädes anlägga ett Boktryckeri, allenast han kunde deruppå få Privilegier, hvartill Consistorium ock uti till Kejsarinnan Elisabeth ställd och till Justitiae Collegium för Lief- och Estland insänd skrifvelse af d. 4 Maji 1751 recommenderade honom. Justitiae Collegium infortrade då af Gouvernements Cancelliet i Wiborg utredning, om i svenska tiden något Tryckeri funnits i staden, under hvems uppsigt det stått, hvar derstädes tryckta böcker blifvit censurerade och rörande allt hvad dess beskaffenhet anginge; hvaruppå Cancelliet d. 17 Sept. svarade, att det i brist af alla Arkiver icke hade om det fordna Tryckeriet någon kunskap samt derföre hört Consistorium och Magistraten, hvilkas Rapporter af d. 22 och 23 nästfölidne Junii tillika insändes. Huru många till fullständig upplysning i bemälda Inrättnings Historia erforderliga omständigheter då redan på stället råkat i glömska, ser man nu deraf, att Consistorium förklarade sig icke känna i ämnet något vidare, än att en sådan under svenska regeringens tid funnits i Wiborg och stått under dåvarande Consistorii uppsigt, såsom der tryckta, ännu befintliga, böcker visade, samt att dess tomt („die Buchdrückerey Platz“), som sträckt sig till den såkallade Konungsgatan, blifvit af Höga Kronan intagen, äfvensom Magistraten inberättade att uti dess Arkiv icke funnos några skriftliga urkunder om Tryckeriet, men stadskunnigt vore och flere invånare ännu erinrade sig, att ett sådant verkeligen funnits, invid dåvarande Gymnasii-

sedermera till Kronomagasin indragne huset, utan att Magistraten hade sig något särskildt om dess beskaffenhet bekant. Af dessa Rapporter, jemförde med de underrättelser om sednare förändringar och nuvarande lokala förhållanden i Wiborg, med hvilka Rector vid högre Elementar Skolan derstädes, förste Lectorn Magister ANRENBURG benäget gått mig tillhanda, kan imellertid slutas, icke allenast att sjelfva Gymnasii huset varit beläget på hörntomten med Num. 63 på Stats Rådet GYLDÉNS Karta öfver staden, invid den gata, som derföre ännu här namn af Gymnasii gatan, inne uppå hvilken, Apothekaren BERG nu tillhörande, tomt lemningar af detta hus ännu skola qvarstå och begagnas dels till boningsrum, dels såsom uthus, ibland hvilka sednare isynnerhet ett mycket stort vagnslider, troligen den fordnä enda lärosalen eller någon del deraf, är att märkas, utan ock att en särskild byggnad för Tryckeriet stått på den delen af samma tomt, som stöter till der förbi löpande Catharinae gatan, hvilken fordom hetat Konungsgatan. Om GEORG HAYEMANS ord, i Orationen *De Celeberrima Carelorum Civitate Wiburgo*, hållen i Dorpat d. 29 Apr. 1694, „*conspicitur et illic officina typographica non inelegans*,“ syfta på denna byggnad, såsom man har skäl att föreställa sig, då de följa nästefter beskrifningen på stadens kyrkor och Gymnasii huset, fastän det i densamma inrättade Tryckeriet förnämligast torde vara afsedt, måste den anses icke hafva varit obetydlig.

För att nu sluteligen komma till de skrifter, som ifrån Wiborgs Gymnasii Tryckeri utgått, bör här främst anmärkas, att visserligen flere af vårt lands häfdeforskare, såsom PORTHAN, i *Historiola Concionum Sacrarum Fennicarum* och *Animadversiones de Libris Raris*, MAGNUS JACOB ALOPÆUS, i *Borgå Gymnasii Historia*, PEHR JOHAN ALOPÆUS, i *Specimen Historiæ Litterariæ Fennicæ*, samt JOHAN JACOB TENGSTRÖM, i *Dissertatio de viris in Fennia peritia litterarum Græcarum claris*, lemnat oss underrät-

telser om någre af dessa skrifter, men hvar och en endast om dem han haft tillfälle att se, eller funnit af andre uppgifna, eller hvilka blott hörde till ämnet för hans arbete, och således utan allt anspråk på fullständighet i något allmännare bibliografiskt hänseende; hvarföre och då det lyckats mig att få kunskap om några förut okända, eller åtminstone icke af någon, mig vederligen, närmare beskrifna, jag anser mig så mycket mindre böra försumma att i efterföljande förteckning intaga äfven de förut kända, som icke många numera hafva tillgång till ofvanberörda källor. Denna förteckning blifver icke dess mindre ganska kort; ty de stormar, som ödelade Inrättningen, hafva i förening med tiden, hvars tand aldränst skonar sådana mindre arbeten, som här utan tvifvel, jemlikt planen för anläggningen, blifvit för läroverkens och församlingarnes i Wiborgs stift behof företrädesvis tryckta, så skingrat eller skadat, om icke alldeles tillintetgjort, största delen af dem, att knappt något hopp synes återstå om upptäckande af många andra, än de här uppräknade. Att Tryckeriet likväl i förhållande till den korta tid af omkring tjugo år, under hvilken det hölls i gång, varit ganska fruktsamt, vittna ARVID ALOPÆI ord i nedanför till titeln nogare uppgifna Parentation öfver Biskop BÄNG, sid. 15: „*Quantum contulerit B. BÄNG in usum Ecclesie, in subsidium scholarum, in ornamentum hujus Gymnasii, ostendit ars Typographica, quam à Rege optimo literis impetravit, impensis suis comparavit, auspiciis instauravit. De hoc, in extremum Boreum constituto munere, si nihil amplius dixerero, egero reverentius; quia prædicant id testatius per totam Dioecesin vici, pagi, templa, quæ beneficio hujus artis ex libris preces Hymnosque Deo canere sciunt, cum antea inconditum confusumque murmur sonarent,*“ om ock den högst trafvande delen derifrån afprutas, åtminstone så länge ingen i Wiborg den tiden tryckt Psalmbok är känd.

† 1. I enlighet med tryckningsårens kronologiska ordning, hvilken synes i flera afseenden bättre svara emot mitt ändamål, än någon annan, bör jag nu börja med BÅNGS finska Cateches, hvilken af många anledningar måste anses för en ibland de första skrifter, som i Wiborgs Gymnasii Tryckeri blifvit lagda under pressen. Hvad författaren härom säger i sin ofvanföre återopade Relation är redan anfördt, och utgifningstiden är ännu närmare uppgifven i Biskopen JON. GEZELI den yngres bref af d. 10 Apr. 1690 till Konung CARL d. XI, tryckt i samma häfte af *Handlingar till Upplysning i Finlands Kyrko-Historia*, likasom ock de ifrån Palmesköldska samlingarne jemväl hentade Remarquer vid ifrågavarande Cateches, hvilka der förekomma i ett sammanhang med detta bref och sannolikt äro af samma författare. Dessa skrifter, alla tre, tror jag mig likväl så mycket mindre böra underlåta att här, i enlighet med nämnda *Handlingar*, meddela mine Läsare, i sammanhang med Kongl. brefvet af d. 29 Apr. till Biskop BÅNG och dennes skrifvelse till Konungen af d. 4 Jun. allt sagde år, hvilka mig veterligen icke äro förut tryckta, som de icke litet upplysa hvarandra och icke heller de tryckte kunna finnas i hvars och ens händer. Främst behöfde visserligen här införas så väl BÅNGS anmärkningar vid Biskop SPEGELS 1686 af trycket utgifna svenska Cateches, som ock en anonymt af GEZELIUS, såsom med skäl förmodas, uppsatt granskning af desse anmärkningar, tillika med den förstnämndes försvar för dem och vederläggning af granskningen, hvilken han funnit sakna all vikt. De uppdaga nämligen ursprunget till den i sig sjelf mycket obetydliga tvisten om BÅNGS finska Cateches, som nu kommer att vidröras; men jag har icke någon tillgång till hvarken originalerne eller afskrifter af dem, och känner deras innehåll blott af uppgiften derom i *Linköpings Bibliotheks Handlingar*, 1:a Del. sid. 26. I *Åbo Tidning* för 1803 N:o 51 omtalas de väl äfven såsom af BÅNG till Theologiska Faculteten vid vårt Universitet,

jemte bref af d. 9 Apr. 1687, innehållande begäran om yttrande af Faculteten, ingifne och ibland dess handskrifna handlingar i Åbo Domkapitels Arkiv förvarade; men dessa handlingar hafva under de svåra olycksdagarne d. 4 och 5 Sept. 1827 samteligen blifvit af lågorne förtärde. Vid sådant förhållande förutskickas nu allenast orden ur GEZELII brev till sin far d. 7 Dec. 1688 i den förres *Minne* af J. J. TENGSTROM, sid. 256 not. 71: „*Antea rogavi et iterum id peto, ut impediatur impressio Catecheseos Fennicæ Wiburgensis; si nude Catechesin Lutheri ederet, tolerandum quidem. Ast si novas quæstiones, præter eas, quas B. Ericus Erici et Rev. us Pater edidit, proponere velit, vergit id in confusionem hujus Dioeceseos et forte etiam in Wiburgensis, ubi alterutri expositioni Catechetice assueti sunt simplices.*“ Redan förrän hoken trädt i dagsljuset var den således af författarens motståndare fördömd, och detta, såsom i sådane fall lättast händer, endast för ohemuldt supponerade fel.

Alldeles förvrängdt, snart sagdt till ett anfall emot Luthers Cateches, är äfven BÅNGS i en till försvar för sin finska Cateches utgifven Latinsk skrift, om hvilken nedanför skall vidare talas, fälda omdöme öfver GEZELII d. äldres förut i många mera och mindre olika upplagor utgifna samma slags läroböcker, af sonen, uti dess ofvanberörde skrifvelse till Konung CARL d. XI af d. 10 Apr. 1690, hvars innehåll är detta: „Stormächtigste Allernådigste Konung. Den för oss Korsfäste och härligen uppståndne JESUS förläne E. M. all Kongl. lycksalighet.

„E. K. M. tächtes intet med onåde uptaga at jag i djupaste underdånighet föredrager med beklagan att våra församlingars *Clenodium* LUTHERI Catechismus, som också i Finska språket nu öfver 150 år i dessa vida och stora E. K. M. Förstendömen hafver varit oanfächtad och i gudelig rolighet brukad, är dock genom en uti trycket af H:r Biskopen uti Wiborg D:r BÅNG utgången och här *copialiter* bifogad Latinsk censur, dragen i det

omdöme och misstänka, såsom vore de förra Editionerne intet så Lutherska såsom den han i höstdags låtit utgå: samma tryckta exemplar är öfversänd till Secret. ÖRNDJELM, af E. K. M. förordnad *Censor Librorum*. Och kan jag med hvar och en som har förfarenhet det betyga och genom jämförande bevisa, att aldrig någon Catechismus på Finska är så förnedrad, at den en så uppenbar förvitelse skulle förtjänt; altdärföre emedan E. K. M. efter Guds skickelse hafver mig nådeligen anförtrodt någon omsorg om de Finska Församlingar här i detta Stift; ty måste jag efter Guds ord, E. K. M. Kyrko-Ordning och dervid fogade Process, likmätigt min ed och embete, allerund. uptäcka det för E. K. M. som af sådan vigt angår Religion. Med oförgripelig underd. vyrdnad af E. K. M. höge allernåd. godtfinnande, kan jag ej annars än räkna denna så publike förebråelsen at de förra Finska Editioner i gemen gå ifrån Lutheri Catechismo farlig, ty det förorsakar en scrupel i sjelfva Wiborgs Stift, hvarest väl ännu flere af dem som här i Åbo och i Stockholm äro brukade och lärde, än af den nya. Men en stor irring i detta Åbo Stift befahras i ty man härtills har brukat de långt för min sal. K. Faders tid af förra Biskoparne och Consistorio öfversedde, och sedan ymnigt till mycken uppbyggelse utspridde, men aldrig af någon beskylte eller misstänkte Finska Catecheser. Så skulle ock det lilla Ingermanland, som i min tid då jag där arbetade, Gudi vare ära! flere Catecheser brukade af de gamla Editioner, än i alla förre år, intet ringa turberas, då de varda hörande att i dessa 2 Stift sådan difference utropas om Lutheri Cateches: till förtiga att våra Troos Förvandter utom Landet varda bedröfvade och deras fiender fröjdade, enär de i det allmänneligaste språket hafva ett så *publiqt* och ansenligt vittnesbörd om en ibland oss funnen skiljaktighet: Blifver jag altså i det otvifvelaktiga hopp, samt allerund. beder E. K. M. täcktes af des högst-

beprikeliga Kongl. omvård för Församlingens i dess Rike rolighet, härvid i Nåder det aldrasäkraste medel utse.“ — — —

Ännu mera framlyser författarens ömtålighet för sin afl. faders minne och jemväl deraf härrörande-partiskhet uti de brefvet tro- ligen bilagde Remarquerne, hvilka lyda: „1. De orden: Jag är Herren tin Gud finnas aldeles förbigångna och uteslutna. 2. Det 1:ste Budet lyder således: du skall intet hafwa fremmande Gudar. Men de orden: för mig, äro utlemnade. 3. Äro uti det 1:ste Budets utläggning, orden *transmuterade* således: Vi skole Gud frukta och älska etc. Men i den gamla Catechesen följa orden, äfvensom i Svenska exemplaren: Vi skole frukta och älska Gud, hvilket ock BÅNGEN i de följande Budordens utläggning observerar. Och sedermera vid slutet af utläggningen, sätter D:r BÅNG: och på honom allena förtrösta, men uti den förr: på honom tro och förtrösta. 4. Uti det andra Budet har BÅNG satt, i stället för nuhtelemat, det ordet rangaisemata (ostraffat).“

„5. Uti utläggningen står således:

Miin etten me hänen Minens kautta kiroile, wanno, noidu, walhettele eli ketän petä, mutta että me kaikis hädiäns.. sitä auxem hundam, rukoilem, kiitäm ja ylistäm.“

„Men i den förra:

Ettem me hänen Minens kautta kiroile, eli wäriu wanno, engä myös sen kautta noidu, walhettele eli ketän petä; mutta että me kaikisa meidän hädiäns ja Tuskisän sitä auxem hundam, rukoilem kiitäm ja ylistäm.

Försvenskat:

Utt - - orätt swärja icke helser igenom det samma trolla - - uti all wår nöd och frestelse det till hjälp ropa etc.“

„6. Ut i D:r BÄNGS utläggning
af 3:dje Budet:

„Utan hålla det heligt.“

„Utan det i prydnat hålla.“

„7. I det 4:de Budet:

hedra fader och moder på det
du må lyckas och blifwa lång-
lifwad på jorden.“

hedra fader och moder på det
du må blifwa lycklig etc.“

„8. I utläggningen af det 4:de
Budet:

få at vi icke må föräldrar och
husbönder förakta ej heller för-
törna, utan hålla dem i wärd-
nat, tjena dem, ärom dem ly-
dige, älskom dem och hafwe
dem för våra ögon.“

få att - - föräldrar, öfwerhet
och husbönder - - och lyda dem,
älska och hafwa dem för ögo-
nen.“

Huru sökta dessa Remarquer äro, inses lätt, isynnerhet af hvar och en, som kan Finska och besinnar att här föga annat är klandradt, än hwad som tyckes böra tillskrifwas öfversättarens bemödande att på bästa sätt förlika detta språks fordringar med originalet. Värre är likväl att 4:e anmärkningen, så framt icke de två orden nuhtelemat och rangaisemata blifvit af förseende vid någon afskrifning omkastade, befinnes alldeles ogrundad; ty det sednare förekommer redan åtminstone i 1684 års upplaga af GEZELI d. äldres under titeln *Pašten paras Tawara* bekanta *Cateches*. Af de dessförinnan utkomna känner jag ingen annan än den äldsta, tryckt 1666, i hvilken dock hvarken det ena eller andra af de ord anmärkningen angår finnes, enär den icke har den sedermera tillagda grunden för Budet *Si jinnun pidä turhan laujuman jinnun Herras Sumalaš Nime*, som ligger i orden *Sillä*

eij HERra vidä händä rangajemata, joca hänen Nimens turhan
 mainige. Allt detta kunde dock naturligtvis icke komma i öfver-
 vägande på högsta ort, hvarest alltså ändamålet vanns, på sätt,
 som efterföljande, af Amanuensen vid Kejsarl. Alexanders Univer-
 sitetets Bibliothek Magister WAARANEN ifrån Svenska Riksregi-
 straturet, med Kongl. Riks Arkivariens benägna bifall till min be-
 gäran om delfäende deraf, utskrifna Kongl. Bref af d. 29 Apr.
 1690 utvisar. „CARL etc. Wår etc. Det är Oss förekomit,
 som skulle I Eder företagit hafva, att låta af Trycket utgå en
Catechismum i Finska Språket, hvilken finnes uti åtskillige pas-
 sager ändrad ifrån den, som tillförende utgången är och i så
 många åhr och en så lång tid har varit öfveralt där å orten så
 vähl som anorstädes i Finland brukelig och Ungdomen till en
 san Christendoms kundskap och öfning förestält. Nu kunne
 Wij fuller icke så egenteligen veta, huru dermed sammanhänger,
 eller hvarutinman denne ändringen besynnerl. består; Men såsom
 alla *noviteter* och ändringar äre mächta skadelige uti *Religions*
 väsendet, så att Wij ock fördenskull utaf den nådige försorg och
 vårdnad Wij drage om den sanna *Religionens* beskydd och För-
 samlingarnes rolighet, högstnödigt skatte, att vid förste början sö-
 kja att häma och dämpa alt det, som kan synas i ringaste
 måtto förorsaka någon irring, hälst sådant, som kan uppväckia
 icke allenast hoos Ungdomen, utan ock hoos annat enfaldigt folk
 någon Scrupel, iämvähl gifva våre *Religions* förvanter vjdrigit om-
 döne. Altså vele Wij förmoda, att när J sådant alt, med hvad
 elliest i slijka måhl en och annan gång *passerat* är, tillbörl. och
 förnuftigt efftertänkien, J ock sjelfve läre finna både otienligt
 och oförsvarligt at utaf egen myndigheet företaga något förän-
 derligt vid den *Catechismo*, som med så stoor nytto i så långan
 tid där i Finland i Församlingarne, så vähl som här i Wårt
 Rijke är lärd och förestält vorden; Men i fall J med något så-
 dant emot förmodan omgås skulle, så vele Wij Eder i nåder här

med trol:n åtvärnat och förmant hafva, att J see Eder före samt dermed innehålle och afstån, tagandes Eder i det fallet till valra för andras ofärd; och äntel:n så kärt Eder är att undfly ett hårdt ansvar, så lage att intet något sådant af Eder utsprides och utgifves, som ibland den enfaldige hopen kan förorsaka någon irring och elliest något oväsande föranklåta, utan där J något af värde hafven att påminna, J då på tienligt sätt dermed inkommen, att man må skärskåda och öfverläggja af hvad vicht det kan vara, och sedan göra dervid hvad nödigt eller nyttigt pröfvas. Hvilket länder Eder till efterrättelse. Och Wij befalle etc.“

Häraf föranledd skref Biskop BÄNG till Konungen d. 4 Jun. samma år det ifrån *Collectanea de Scriptoribus Svecicis* Tom. 1, fol. 255, i Kongl. Riksarkivet i Stockholm, äfven af Magister WAARANEN, afskrifna bref, som nu här intages: „Stormächtigeste Konungh Allernådigeste Herre. Att Ed:s Kongl. Majjt af Kongl. mildheet har nådeligen behagat notificera mig sin underdånigste tienare, huru jag är för Finska Catechismi förändringen angifven, och här hoos för ofärd i nåder befalt mig att achta mig, med flera Christeliga påminnellser som Ed:s Kongl. Majjt nådel. gifver mig uti brevet *de dato* 29 Apr. sijstl:n, dhett erkänner iag Ed:s Kongl. Majjt:z underdånigste undersåtthe för en stoor Kongl. Nåd, dhett Gud hoos Ed:s Kongl. Majjt rundel:n välsigne, och för mig intill min dödztund mildel:n conservere! Referenten uti min saak inför Ed:s Kongl. Majjt tyckes oförgripeligen säjandes hafva varit för myckit liberal i talandet; Altså Ed:s Kongl. Majjt till närmare kundskap om saken och mig till en nödig exculpation: täcktes Ed:s Kongl. Majjt saaken således nådel:n höra och intaga. Alla Finska Cateches-Editionerne, som här i landet vanka, variera något ifrån hvarandra; och ifrån Lutheri mindre Cateches varierar den ena mera, den andra mindre. Jag tyckte så rådeligit vara för landet, och efter Ed:s Kongl. Majjt:s nådiga befallning uti *Constitutionibus Academicis* och Nya Kyrkio-lagen, lijkmatigt min Eed, att iag

efter rena Lutheri Catechesin, uti *libro Concordiæ* skrefven, min edition adjustera skulle. Dhet iag och gjorde uti Herrans fruchtan. Tå ingen Lutheri fråga, intet Lutheri svahr bleef till dhet ringaste rördt; mehra än uti föllande stycken. Lutherus frågar huru en Husfader skall sitt folk lära etc. Alla Svänke och Finske Catecheserne säija: Huru skall man ungt folk förhålla: och så lyder ock min Finska Cateches. Sedan uti Capitlet om Skrifftermåhlet; effter vij uti Svärige och Finland bruka en allmän Skrifftermåhl, lätt iag effter heela Fäderneslandets maneer insätta bönerne: Jag fattig syndig menniskia etc. och Barnhertige Gud etc. som uti Lutheri Cateches der så långa intet finnes, när hvart Bichtbarn särskildt gör sin confession. Så mycket effter alla andra editioner går min Cateches ifrån Lutheri Cateches: men icke ett ord uti dhet öfrigare; till någon fråga, något svar l. någon lära, som Lutherus i sin lilla Cateches förer och drijver. Men när iag detta justerande gjorde, föllo uth här och dher några ord, som andra *privati* till Lutheri Texten effter sitt behag insmygd t hafva, tå och vijd samma tillfället föll uth dhet svaret, som Doct. GEZELIUS uti *Capite de confessione* till en Lutheri fråga ensijdes tillsatt hade. Itt rättare svar till samma fråga finnes uti Finska Catechesen, som är tryckt i Stockholm A:o 1615, men är doch det samma seder mehra straxt utmönstrat uthur alla Finska Catecheser; intill dess Sal. GEZELIUS detta sitt egna tillade; och nu bör samals vara borta, för dhet att dhet orijmmeln till frågan svarar, och intet finnes uti Lutheri Catechismo. Såsom fördenskull uti denna min edition icke ett ord är mitt, uthan Lutheri Cateches uthan någon uplappning, effter grundboken *librum concordiæ* riktig uplagder; ty förmodar iag, att ingen rättsinig skall mig härföre lasta kunn. Flyr altså till Ed:s Kongl. Maj:tz mildheet och höga rättvijsa, iag beklagade Christi Tienare, Ed:s Kongl. Maj:tz underdånigeste Undersåtare, allerunderdånigst och allerödmjukeligest bidiandes, emoot een sådan

omild angifvare af Ed:s Kongl. Maj:t att varda nådeln beskyddat. Dhet tyckes inför Ed:s Kongl. Maj:t samma Referenten hafva berättadt, som skulle een Finsk Cateches allestädes likalydande i många åhr, och een så lång tid varit öfver allt här i orthen så vähl som anorstädes i Finland brukelig, och Ungdomen till en sann Christendombz kundskap och öfning förestält etc. Men om så sandt är, hvad han talat hafver, dhet täcktes Ed:s Kongl. Maj:t af dene min underdånige kortta relation nådeligen förnimma. Jag hade väl samma relation utförligen velat deducera, men för vådeldens skull*) äro nu mine böcker och documenta så förblandade, att iag i hastigheet intet kan dhem upleeta, som iag doch ville nu med dhet första göra mig hoos Ed:s Kongl. Maj:t ursäctadt. Ed:s Kongl. Maj:t förönskar iag under Gudz nådiga beskydd och välsignellse; altjdh förblifvandes Ed:s Kongl. Maj:tz allerunderdånigste undersäte och trognaste förebidiare.“

Återstår således endast ofvanbemälda Relation, hvilken utan tvifvel är densamma som i oftanämnda *Handlingar* förekommer tryckt, med öfverskrift: *En kort Relation om Catecheserne här i Wiborgska Stiftet*, att här införas. „Här i Stiftet hafver intet Tryckeri varit, för än nyligen, dhet på H. Kgl. Maj:ts *privilegio* jag för *Gymnasio* i fjohl af mina medel upkjöpte, hafver altså svenska nation, som här i Stiftet är, bekommit för sina barn Catecheser ifrån Stockholm och ifrån Åbo. De Stockholmske Catecheserne *variera* väl något, men dock icke stort; hafva altså hos förståndigt folk begärligare varit, än de andra: Men de Åboiske och Svenska, upplagde uti Sal. D:r GEZELH tid inom 20 år, hafva något mera uttrit. Ut i dem har Catechesen aldrig följt Abcboken, utan såsom Abcboken merendels varit ricktig, så hafva Svenska Catecheserne deremot haft sina egna behagligheter. *Exordium* hafva de lagt på Budorden, och det fört med desse

*) Af Wiborgs stad afbrann nämligen en del d. 9 Maji 1690.

orden: Jag Herren är tin Gud. Uti 3:dje Budordet hafva de utslutit orden: Tänk på. Uti Fader vår hafva de esomoftast haft slutet: Ty titt är Rikket, machten etc. hvilket Luthers Förklaring intet vet af. Uti döpelsen, der Christus säger: går ut och lärer allt folk, så hafva de i stället för folk, insatt Hædningar, med några flere förändringar. *Videantur* Åboske Stora Psalmboken, de Anno 1685, Lilla Psalmboken de Anno 1685, Barna Clenodium 1687. Finske nation hafver för sina barn sammaledes bekommit Catecheser ifrån Stockholm och Åbo. De äldste som jag hafver sett ifrån Stockholm, äro vackra nog, men hafva likväl några bifrågor i sig, utom Lutheri frågorne, om *coherentzen* emellan Christendomens stycken etc. Säsom ses kan af RÄISSNERS Cateches de Anno 1615. Men desse bifrågor äro utmunstrade, och Finska Catechesen med ren och vacker stil tryckt i Stockholm af PETTER WANSSELD, Anno 1645, tämmeligen riktig till alla stycken; de sednare *editionerne* ifrån Sverige äro många, och uti allt hvarandra ingalunda lika: *conferantur inter se Catecheses Sueticæ*, som *variera* till Stiften, och nästan uti alla *editionerne*: Men ifrån Åbo utkom en mycket vacker *edition* Anno 1646 under Rådman SALCKOS namn; der Trycket är vackert, pappret rent, och allt väl *corrigerat*, så uti Catechesen som Psalmboken, Evangelium och Bönerna: denna går och någorstädes ifrån Lutheri orden, men så hålles hon dock för *principalaste* här å orten. Sedan sal. GEZELIUS blef Biskop i Åbo hafva många Finska Böcker och Catecheser utkommit: med sina Abcböcker nästan alla oeniga. Catecheserne satta med högre Finska *Constructioner* än de förrige, och uppputsade med nya ord; *Item* någorstädes ökta med någre ord, att man mångstädes uti förklaringen öfver Lagen, Tron och Fader vår, ser nästan allenast meningen sammanhänga med de gamle: men orden stämma ingalunda öfverens med dem. Alla Finska *Editionerna* hafver jag ännu intet sedt, mindre dem mig förskaffat och *examinerat*.

Vill likväl till ett prof, några nya *variantier* här uppsättia. *Edition* af år 1683 *inventerar* uti Åboken ordningen på Christendoms stycken således: (1) sätter hon Lagen, Tron, Fader vår: (2) tillöker hon Skriftermålet: Men (3) sätter det efter Herrans Nattvard; och (4) utesluter hon bönerna, det uti ingen annan Finsk Åbok finnes gjordt vara. *Edition* af 1684 utskrifver vid 1:sta Budet uti Lagen långa meningen af Bibeln *Exod. 20* om Beläten: Det ingen annan Finsk bok gjort hafver, som jag sedt; och så är det med flera Åboeske *Editioner*: nemligen Catecheserne de *variera* (1) till styhlen; (2) föra nya ord; (3) göra så tillsatts; (4) missbruka de företalet på Lagen; (5) och nu äro de det utan; (6) när de det bruka, så bruka de det intet såsom i Svenskan: Jag Herren är tin Gud, utan *hoc modo*: Jag är Herren tin Gud; (7) de nyligaste sätta in, Tänk på (muissta) uti 3:dje Budet; (8) långa slutet på Fader vår, nu bruka, nu gå de det förbi; (9) den 3:dje Artikeln öka de i begynnelsen med ordet tunnustan, således: Jag tror och beänner etc. (10) alla hafva de vid Skriftermålet ett nytt och ett orimligt svar till frågan: Hvad är Skriftermål? *confunderandes* frågan: hvad är? med frågan: huru många äro Skriftermålen? och svarande till den sidsta, men intet till frågan såsom hon lyder; (11) uti Herrans Nattvard *confundera* de Synda förlåtelsens gifvande och anammande: *syndein andexi andaminen ja syndein andexi saaminen*; at de med gamla böckerne intet öfverenskomma och såsom de förra *Præsules* dessa *actus* uti sitt språk *distingvera*. Spörsmål utöfver Catechesen finnas långa, som Sal. ERICUS ERICI Biskop uti Åbo, utgifvit hafver. Uppå Stiftets begäran hafver Sal. Biskop NICOLAUS NYGOPENSIUS korta Spörsmål fattat, men de äro intet tryckta. Sal. D. GEZELIUS uti Åbo hafver både längre och kortare trycka låtit, af hvilka några äro ovarsamt satta: men det 7:de öfver Tron, och til puncten om Syndernas förlåtelse är tvert emot *Scripturam Sacram*. Under sådant tilstånd skref jag den

2 Febr. 1688 till Sal. D:r GEZELIUS, och bad honom achta sitt Tryck, berättandes, huru både Catecheserne och Psalmböckerne corrigeras hos honom, och bedjandes han skulle intet så fritt bruka *arbitrio credendorum* och *canendorum* öfver oss etc. Derpå svarade han hitzigt den 30 Junii s. å.; men jag tålde honom för hans ålders skull, och för det han uti 15 år varit min *Pro Cancellarius*, skickade dock honom *prob* och bevis på mina påminnelser af d. 20 Julii 1688, och dermed teg han sedan stilla: helst som och Sal. D:r ENEVALDUS *Primarius Theologus* hade begynt uti *publicis disputationibus* om hans fåfänga correctioner admonera, såsom skedde öfver Ps. *ŒŒŒ* uppå korset stöd. När jag nu fick Trycket hit i förl. år, lät jag ibland nödige *Scholæ* böcker, och Finska Catechesen på landets begäran tryckas: Men hvilken *Edition* skulle jag följa? alla *varierade* de sig emellan, alla gingo de ifrån Lutheri Cateches, den ena mera, de andra mindre, så att Presterne begynte klaga öfver dessa *varieteter*, berättandes huru förargeligt det är, när det ena Bondens barn läser så, och det andra annorledes: berättandes at bonden och barnen måste här öfver *offenderas*. Under detta tillståndet gick jag först alla Spörsmålen förbi, emedan jag de uppsatta alla icke gillade: och under Repetentens eller Catechetens försigtighet bör stå högre Spörsmål drifva för de klokare, och enfaldigare för de enfaldige, alt efter den ordning som Svaren på talen falla, och han vet hos sine Åhörare läran vara uppbyggelig. Sedan lät jag Catechesen så trycka i Herrans namn icke efter denna förra *Edition*, utan gick dit, som Kongl. Maj:t nådeligen mig sin undersåte vist och befält hafver, och dit jag at gå, med många eder mig tilbundit. Neml. til Lutheri lilla Cateches gick jag, såsom den står uti *Libro Concordiæ* skrefven, och är en vår *Liber Symbolicus*. Jag tog *Librum Concordiæ*, så den Tyska som Latinska *Edition* för mig, och såsom de til orden sammanstämman uti Lutheri Cateches, undantagandes på 2 rum: fremst i Fader

vår nämner den Latinska *Edition*, *praefation*, och uti Capitlet *de Confes.* talar han litet hårdare om det omöjliga Synda upräknande, än den Tyska *Edition* gör, så lät jag efter den Finska Catechesen *castigeras* och rättas; så at uti denna Wiborgska Catechesen icke är en Lutheri fråga ökt eller stympad: utan de *Synonyma, nomina vel verba declarativa*, som *intempestivo Zelo* inkomne voro uti förrige *Editionerna*, gingo nu ut, och sammaledes utgick det svaret, som Sal. GEZELIUS om skriftermålet sjelf tillagt hade. Bönerna: *Säg fattig syndig menniska, och Barmhertige Gud*, som brukas uti vår *confession*, lades allenast til, och intet annat. Altså emedan uppå Lutheri rena Cateches, jag hafver ved åtskilliga mina Embetens tillträdande, svurit; men aldrig obligerat mig på någon dess opplappning eller uppslickning, och här icke ett ord är mitt uti någon fråga: mindre frågan min, eller svaret dertil, utan allsammans (de 2:ne allmänna bönerna förutan) är Lutheri, utsatt med ord, merendels såsom de finnes uti *Salkos Edition*, som bepriseligast är här i landet; Ty förmodas at ingen som vet hvad *Ed* betyder, och sjelf under samma *ed* står, lärer mig för denna *Edition* lasta. Hade andra följt sin *ed*, och gjort sit embete redeliga, så hade jag detta arbetet och påtalet sluppit. Förut såg jag at tal för afunds skuld, skulle vilja följa på Catechesen, eller mig dess utarbetare: alt derföre på det ingen fremande och okunnig om språket, skulle här *praecipitera* sig, skref jag i begynnelsen, midt uti, och vid ändan på Catechesen, på Latin om hela saken en korrt dock nog utförlig relation, den sann är, och ingen skall kunna omkullkasta. Men att Åboeske Cateches-Krämare här å orten nu mista en marknads plats, och derföre vilja *calumniera* mig, det achtar jag intet stort: Gud ske lof, at gudfruchtige och förståndige personer beröma mig häremot. *Principaler* ifrån Åbo lära väl och säga at deras *Editioner* lästes med nytta och frucht uti landet; det och sannt är, vid begynnelsen af läsandet och der de af inga

andra *Editioner* viste eller hörde: Men så är den nyttan nu luppen hos de enfaldiga uti någon förargelse, der *Editioner* så fåfängt hos dem *variera*. Om min *Edition*, som och något *varierar*, men *varierar* til det som rätt är, och hafver grund med sig, hafver jag *Dioeceseos Venerandum Clerum consulerat*, och fått försäkring, att de med moget tal, vilja förargelse hos de sina förekomma; som jag och har dem tillbaka försäkrat, at så länge jag lefver skall här uti Cateches=Trycket, aldrig ett ord varda förändradt. Uti Åbo äro de nu igenom min påminnelse i någon ångest råkade. Många, många *Editioner* hafva de: men veta intet väl vid hvilken de skola nu sig hålla. Uti deras sista *Synodo* hafva de härom confererat. Men deras *Acta Synodalia* hafver jag ännu intet funnit, och vet så intet säkert om slutet at skriva. De som tillsattser och upplappningar älska och försvara, komma intet sin ed ihog, förstå ej heller hvad *ratio Symbolica, Orthodoxiæ* tilöker. *Omnis liber Symbolicus est Orthodoxus; Sed non contra, omnis orthodoxus, Symbolicus*. En *Orthodoxum* om jag kan och vill, får jag öka och något mästra, för än den varder *pro Symbolico declarerad*: men blir den *pro Symbolico* förklarad, måste jag sedan hafva fördrag något uti honom at ändra, fast det än vore honom till *illumination*, så framt jag icke vill få ogunst hos dem, som honom uptagit, och för *Symbolico* uphöjt hafva: *ratio Symbolica* gifver sådan *adprobation* så til formen och *disposition*, som sjelfva *materiam*, och bör derföre aldrig *salva communione ecclesiastica* af någon rubbas eller ryggas. För mitt Stift svarar jag, efter Gud hafver gjort mig til en Lärare och Biskop här uti Stiftet: Efter mina obligationer rent och rätt utaf Guds ord och våra *Symbolis*, så och *Symbolicis Libris*, skall jag och lära, så länge Gud behagar mig bruka, och under min tid aldrig någon *Librum Symbolicum* ensinnigt lappa eller röra. Wiborg den 4 Junii 1690. PETRUS BÅNG.
Ep. Vib.“

Jemföras nu alla dessa handlingar med hvarandra och med orden i ARV. ALOPÆI Parentations tal, sid. 21: „*Scripterat quoque Senex: Doctor BÄNG Fexregesin in Divi Lutheri Catechesin, titulo, CATECHETA LUTHERANUS, quæ sub censura publica jam mordet carceres, ut emittatur,*” framlyser det klart, att berörda källor för en riktig kunskap om BÄNGS finska Gateches varit för de författare okända, som tviflat om den någonsin vore tryckt, och att ingen af dem som omtalat boken, utom Biskop GEZELIUS, haft sig dess innehåll bekant. Blef den sedan betraktad såsom varande af sådant värde, att den jemlikt föreskriften i Tryckeri-Privilegiibrevet bordt före tryckningen underställas Kongl. Cancellie Collegii granskning, änskönt Kongl. Stadgan och Förordningen af d. 5 Jul. 1684, om alla nyskrifna verks censurerande, undantog Skole-Böcker, hvilkas pröfvande ankom endast på Consistorierne i utgifnings orterne, är det så mycket sannolikare att Resolution i saken aldrig fallit, som ingen sådan är känd, och det utan tvifvel funnits betänkeligt att för underlåtagandet ställa Gymnasium till ansvar. Vid detta förhållande är det ock troligt, att upplagan till största delen, om icke hel och hållen, snart gått förlorad, just derföre att den icke fått spridas ibland allmänheten, och hvad under då, att man redan länge, likasom ännu, icke vetat ens hvar något exemplar finnes?

† 2. Allt detta gäller äfven om *Catecheta Lutheranus*, hvilken väl måste betraktas såsom en bok för sig, om den än varit så inrättad, att den kunde med Catechesen sammanbindas, dels vid början, dels ock midtuti samt vid slutet, såsom författarens ord härom i Relationen möjeligen kunna förstås, så framt man icke hellre antager meningen vara den, att han sålunda afhandlat eller förklarar förnämligast hvad som rörde början, medlersta delen och slutet af Catechesen. Kanhända insändes ock begge på engång till ofvanbemälda Censor, efter det den nu ifrågasvarande, såsom det tyckes något sednare, äfven lemnat pressen. ALOPÆUS måtte aldrig hafva sett den. Annars skulle han väl

icke kallat den en förklaring öfver LUTHERS Cateches och sålunda missledt alla andra, som derföre förvexlat den med BÅNGS på finska utgifna arbete, för hvilket, såsom vi sett, den förstnämndes lilla Cateches visserligen låg till grund, men i alla delar utan tolkning. Såsom illa underrättad om denna bok visar sig äfven Biskopens Personaliers författare, då han säger att den varit efter Erkebiskop SVEBLI „Censur i förledit Åhr 1695 i Stockholm, samt des bifogade och den salige Herr Biskopen til intet ringa beröm ländande *approbation* at tryckias, ärnat som detta innevarande Åhr 1696 komma uthi Liuset.“ Efter hvad numera är uppdagadt, kunna enligt min tanke dessa ord endast så förklaras, att det till Censor ÖRNHJELM insända tryckta exemplaret, sedermera i anseende till GEZELI åtal blifvit till SVEBLI granskning öfverlemnadt och arbetet af honom med beröm gilladt, samt detta gillande vitsord varit ämnadt att jemte bokens titelblad, som kanske icke förut funnits, eller blott behöfde någon förändring, i Stockholm 1696 tryckas, hvarefter den kunde fritt utgå i allmänhetens händer. Att all verkställighet häraf likväl uteblifvit, är ock numera nästan påtagligt.

† 3. Tredje rummet i denna Förteckning tillhör en af Kyrkoherden i Perno, Prosten PETER SERLACHIUS utgifven Synodal Disputation, hvilken väl i STIERNMANS *Finlandia Literata* säges vara tryckt i Wiborg 1699, med titel *De Fide*, men sannolikt af ett tvåfaldigt misstag, förorsakadt deraf att nämnda årtal, utan tvifvel genom skrif- eller tryckfel, finnes uppgifvet i denne SERLACHII Personalier, åtföljande Biskopen Doct. DAN. JUSLENI d. 28 Januar. 1739 hållna och i Åbo in quarto tryckta Likpredikan öfver honom, äfvensom af orden „Han fick och ställa fram Sin Christna sanna ifver, Då han om trona i et Prästemöte drifver,“ och deras förklaring uti en not med „Fört Präsidium uti et Prästemöte,“ hvilka läsas i ett till denna Likpredikan äfven fogadt poëm, under titel: *Betrachtelse öfver all den*

godhet och Barmhertighet, som den nådige Gud bewist, fordom *Probfsten* - - - PETRUS SERLACHIUS, under des här i tiden förda wandel - - - efterfinnad af *De Sorgbundna*, säkert samma Betraktelse, som STIERNMAN omtalar såsom tryckt i Stockholm in folio, under samma titel, med skillnad endast i uppgiften: „uti pennan författad af en then Saligen Alfednas Dotter Son.“ Af *Borgå Gymnasii Historia* sidd. 285 och 623 ser man nämligen att vid ett till d. 21, 22 och 23 Januar. 1689 utsått, men i anseende till Biskop BÅNGS afresa till Riksdagen samma år uppskudet och icke förrän d. 20, 21 och 22 Jan. följande året för sig gånget prestmöte i Wihorg, SERLACHIUS varit Præses. Disputationen skall väl då handlat *De Creatione, item de Angelis*; men deraf följer ingalunda att Betraktelsens författare med ofvan anförda ord menat annat, än att SERLACHIUS genom ämnets utläggning nogsammt bevisat sitt nit i den Christna tros-lärans försvar.

4. Dernäst torde böra ställas ett urval af HORATI Skaldestycken, om min förmodan att det utgått ifrån ifrågavarande Tryckeri befines välgrundad. Detta urval, som i det enda mig bekanta exemplaret saknar titelblad, innehåller *De arte Poetica Liber* och af *Epistolarum Liber I* de sex första samt den elfte, med öfverskriften: *Ad Bullatum reversum ex Asia*. 2 $\frac{1}{4}$ ark liten 8. Då Kejsrerliga Alexanders Universitetet erhöill detta på en Auction inropade exemplar, var det sammanbundet med ett af N:o 19, hvilket förhållande väl i sig sjelf icke betyder mycket, men dock synes i förening med de många i boken förekommande spår af en nybegynnare i Boktryckeri konsten förtjena något afseende. Tryckningen i halfark oberäknad, hvilken twifvelsutan härrör af stillförrådets inskränktethet, finner man här en mängd tryckfel, obehörig blandning af olika stilar, bladens ordning efter hvarandra på ett så förvirradt sätt utmärkt, att under det första och andra stå (1) och (2), under det femte (0), sjette och sjunde

(2) och (3), nionde (1), tionde och elfte C3, samt trycksvärtan så tjock på flera ställen, isynnerhet i hela första halfarket, att den stöter ögat. Sådant faller säkert den person till last, som förestod det Tryckeri, ifrån hvilket boken utkommit, särdeles om han, såsom hvad MEDELPLAAN angår med skäl kan förmodas, tillika i början var ensam Sättare. Lägges härtill ännu Biskop BÅNGS förut anmärkta uppgift om nödiga Scholæ böcker, dem han synes redan om hösten 1689 eller ock under de fem första månaderne af följande året hafva låtit i Wiborg trycka, tillika med dåvarande Eloquentiæ Lectorens vid Gymnasium derstädes Magister ARVID ALOPEL, genom utgifvande af åtskilliga läroböcker i honom åliggande undervisningsämnen ådagalagda omsorg, att afhjelpa isynnerhet den medellösa ungdomens behof af sådane, blir det ännu mera sannolikt, att vi här hafve för oss en liten bok, hörande till de under MEDELPLAANS första tjensteår tryckta. Ibland bokstäfverne saknas icke heller sådane, hvilkas form i allo förråder antingen en mycket ovan stilgutare, eller kanske snarare, att de äro skurne i träd. Detta gäller isynnerhet ett slags Versaler, dem jag icke funnit i någon efter 1694 i Wiborg tryckt skrift. Vidare

† 5. En i Kexholms kyrko-arkiv förvarad Communion-bok, med titel: *I. N. J. Skrifft-Book För Kexholms Stadz Försambling, vprättadt af M. JOHANNE SERLACHIO Præposito och Pastore der sammaftüdes åhr 1690.* Tryckningsorten är visserligen icke här uppgifven; men på Wiborg faller tanken sjelfmant, då man vet att JOH. SERLACHIUS, som d. 5 Febr. 1689 erhållit fullmakt på Kexholms Pastorat, hvilket han tillträdde d. 1 Maji nästföljande året, innehade detsamma intill dess staden och fästningen 1710 genom kapitulation öfverlemnades till en belägrande Rysk härsmagt*), och det knappt är troligt, att han, eller Dom-

*) Se *Borgå Gymnasii Historia* sidd. 452, 453.

kapitlet i Wiborg, om det besörjde bokens tryckning, då skulle hafva anlitat något annat än Gymnasii Tryckeriet.

† 6. I företalet till andra upplagan af sitt *Breviarium Rhetoricum*, hvilken är tryckt 1698, såsom rättnu skall visas, säger nyssnämnde ALOPÆUS: „*Quocirca decem ferme ante annos Lectioni Eloquentiæ admotus* *), *quia commoda ad artem dicendi manu ductio tironibus erat nulla, colligebam ex optimis Rhetorum scriptis, in gratiam deinde, præsertim inopis Juventæ, typis vulgavi præcepta hæc Oratoria, ut ad ductum Artis Analysis Synthetisque textûs monstrari posset.*“ Till ungefär samma tid, som de hittills omtalade skrifterne, tyckes således denna boks första upplaga höra, af hvilken knappt något exemplar numera läras finnas. Den andra, som har titeln: *Breviarium Rhetoricum, Sive compendiosa Manu ductio ad Artificium Oratorium; Ex variis Rhetorum Præceptis in usum Regii Gymnasii Wiburgensis collectum, ac denuo auctius priore completiusque editum à M. ARVIDO ALOPÆO, Eloq. Lectore Ordin. Wiburgi, A. 1698. Impr. apud Viduam Matth. Syngmanni.* utgör $4\frac{3}{4}$ ark liten 8, hvilkas två första blad äro upptagne af titeln, en Dedication till två unge Friherrar, AXEL och MAGNUS LINDBELM, samt nyssberörda företal, hvaruppå sedan följa sidorne 1—64, innehållande bokens hufvuddel, och sluteligen *Ratio Variandi Stylum*, fyra onumerrade blad.

7. I. N. J. Christeligh och Luthersk Predikan, Öfwer Höga Texten *Ecclesiastes 5. 14. seq. Tû Den Fordom Elreborne Wäl-lärde och WählQualificerade Studiosus Du. ERICUS CUPRÆUS, Junior.* Nu hoos GÜdh Saligh, uthi myckit och Förnämnt Folckz Närwaro Hederligen Begrofs vthi Wijborgz Doom=Kyrckio den 25. Martij Anno 1684. Hållen af PETRO BÅNG, S. Theol. Do-

*) Enligt uppgift i *Borgå Gymnasii Historia* sid. 363, har ALOPÆUS blifvit introducerad d. 24 Aug. 1688.

ctore och der sammaftädes Episcopo. Wiborg, Tryckt af Daniel J. Medelplaan Gymn. Booktryckare. Åhr 1690. 3 ark. 4.

8. Christelig Lükpredikan öfwer Fordom Ähreuyrdige, Andächtige och Wällärde, Her ERICUM CUPRÆUM, Wählmeriterat Præpositum och Pastorem öfwer Förstaden Sijkaniemij, Slottet i Wijborg, och Landzörfamblingen Säckjärswij: Consistorij Ecclesiastici Adsefforem och Seniore: Nu hoos Gud Saligen: Tå Hans Ähreuyrdigheetz andelöfe Lekamen, uthi mycket Förnäht och Heederwärdigt Folckz närwaro Beprydeligen begrofsz uthi Wijborgz Doomkyrkia den 2 November 1684. Hållen af PETRO BÅNG. S. Th. Doctore och Episcopo dher sammaftädes. Wiborg, Tryckt af Daniel J. Medelplan, Gymnasij Booktryckare. Åhr 1690. 4 ark 4.

9. Christeligh Lük-Prediikan Öfwer Fordom Ähreborne, Gudhfruchtige och Hedersumme Matronan nu Sahl. Huft: ANNA CRÖEL, Sahl. Herr LAURENTII HÆRKEPÆI, Fordom Kyrckioheerdens i Tajpalsahj efterlätne Anckian: Tå Hon Vthi närwaro af en stoor Hoop af Förnäme Slüchten, Sampt annat Ehrbart Folck uthi en stoor Myckenheet, af sina Förnäma Barn och Mågar, Hederligen til Grafwa beforderades vthi Tajpalsahj Kyrckian den 6 Januarij eller Trettonde Dagh Junij A. 1689. Hållen af PETRO BÅNG, S. Theol. Doct. Episcopo Wjib. och Ecclesie Taipalsarensis Pastore. Tryckt i Wijborg af Daniel J. Medelplaan, Gymn. Typ. Anno 1690. 3 ark 4.

† 10. J. N. J. Christelinen Rumin Saarna, Silloin Cuinmäinen, Jumalinen, ja Cunnialinen Matrona, nyt Herrasa pois nuckunut Waimo, BRITA MATTHIAxen TYTÄR HERMIGERA, Cunnjalifen ja Hywin oppenen Herran, Her MICHAEL HEINTZJÜxen, urholifen ja Hywästi ansainen Kірckon Herran, racas puolisa, Sawitaiपालen Seuracunnas; Jumalisten, cunnjalisten ja Christelisten Ihmisten läfsnä olles, cunnjalifest ja Christelifest, Haudattin, Sawitaiपालen Kірckosa, Pyhän cohninaifuden Sunnun-

tain pääle, joca langeifi sen 15: Püncün pääle Kefü Cuufa, wuonu jælcken Christuxen syndymän, 1690. Pidetty PETRUS BÄNGILDA, P. R. Doct. ja Pispalda. Wiburis Präntätty Daniel Medelplamilda, Gymn. Präntärildä. 4.

11. *Adsis Altissime Jesu! Parturientium Dolor, Eller Christelige Bärna=Föderskors Jämmer, Af Jeremias Klagowijfors 1 Capitels 12 Wers Då Kongl. Maj:tz Troo=Tienares och Provincial Inspectorens öfwer små=Tullarne och Acciisen vthi Wijborgz och Helfingfors Landzhöfdinge Dömen Den Ehreborne, Högachtude och Wälbetrodde Herr HINDRICH JOHANSONS SCHMIDTZ Kärälfkelige Hws=Ähra Den (Fordom) Ehreborne, Gudfruchtige och Dygdefamme, nu Sahl. Matronan MARIA JOHANSDOTTER TÄLPO, Närwarande stoor och anseentligh myckenheet af förnämt Folck, begrofs vthi Den Helga Treesuldigheetz Kyrkian, wedh Wijborgz Norre=Förstaden den 27 Julij, som war Dom. 6. post Trinitatis A. 1690. Vthi En Kort Lijk=Predijkan betraktat, och efter begäran under Trycket gifwen Af PETRO RISTELIO Arcis § Suburb. Wijb. Past. Consistorii Affessore. Tryckt i Wijborg af Daniel J. Medelplaan. 5 ark och Personalia 1/2 ark 4.*

† 12. *Oratio Introductoria ad Gymnasii Wijburgensis Rectoratum, de ejusdem Gymnasii anno quinquagesimo sive Jubilæo. Habita § dicta in gratissimorum Hospitum præsentia die 21 Augusti anni 1690, ore ac stylo PETRI CARSTENII, S. Theol. Lectoris Primarii § ArchiPræp. Wijburgensis. Excusa per Danielem Medelplanium Gymn. Wijb. Typographum. 4 1/2 ark 4.*

13. *Christeligh Lijk=Predikan, Tå H. K. M:tz Wår Allernådigste Konungz och Herres, Troo Man och Landzhöfdinge öfwer Kexholm, och des underliggiande Låhn i Carelen; Den Höghwål: Herren, Herr BERNDT MELLIN, ErfHerre Till Fahrnä, Basewitz, och Tryglå. Uti Wijborgz Domkyrckia medh Högh-*

Anseentlig Adeligh Procefs, uti myckit Förnämt Folckz närwaro, Hederligen och beprydeligen blef begrafwen Den 26. Januarij Anno 1691 Hållen Af PETRO BÅNG, Episcopo der sammaflädes Tryckt i Wiborg af Daniel Medelplan Gymn. Boktr. 8 1/8 ark 4.

† 14. *Cuningallifen Maiiestetin Instructioni, Kihlakundain Skrifwarille heidän Palweluxeins ja Wirckains toimituxis ojen-nuxexi: Annettu Stockholmis, sinä 16 päivänä Locacuusa, Wuonna 1689, Mutta äfken W. 1691 Suomexi kääty. Wiburisa Prän-tälty Daniel J. Medelplanilda, Cuningall. Gymnasiumin Kirjan Präntäjälä. 4 1/2 ark 4.*

† 15. *Ett af ARV. ALOPÆUS 1693 vid Wiborgs Gy-mnasii Parentation öfver Drottning Ulrica Eleonora hållet Tal *).*

16. *Chronologia Sacra, explicans ductum temporis, inter primam Evangelii promissionem, mox sub ortum mundi, datam, Gen. 5: 15. et ejusdem in temporis plenitudine complementum Gal. 4: 4. dum Dei Filius Christus Jesus nostri causa, non tantum nascebatur, sed et patiebatur ac gentibus prædicabatur: prorfus sicut terminum ad quem docet oraculum Dicinum, Dan. 9: 24. seq. de 70 septimanis. Horis succisivis scripta à PETRO BÅNG, S. Th. Doct. Episcopo Wiburgensi. Wiburgi Anno 1694. Typis impressa à Matthia Syngman, Reg. Gymnasii ibidem Ty-pographo. 26 ark 4. — Præfatio har Datum d. 3 Jul. 1688 och Confistorii Wiburgensis Censura ac adprobatio är underteck-nad af dess Decanus, oftanämnde ALOPÆUS, d. 16 Octob. 1694.*

17. *GER. JO. VOSSII Elementa Rhetorica, Oratoris ejus-dem partitionibus accommodata. Wiburgi, Excusa apud Matth. Syngman, Anno 1694. 3 ark liten 8.*

18. *Colloquia minora STEPHANI JOHANNIS STEPHA-NII, In Usum Scholarum recusa Wiburgi, apud Matth Syng-mannum, Anno 1694. 7 ark liten 8.*

*) Se *Borgå Gymnasii Historia* sid. 366.

19. *Univerſæ Hiſtoriarum Cum Sacrae tum Profanae Idea, A condito mundo ad annum ſeculi noſtri LXXXIX. deducta, & Ab ipſo Auctore correctæ, locupletiorq. facta, & jam ſextum edita, Cum Præſatione Studio & Opera JOHANNIS BUNONIS, Quondam Hiſtor. Profeſſ. Wiburgi De novo impreſſa à Matthia Syngmanno Gymnaſii Typographo, Anno 1696. 17 ³/₈ ark liten 8.*

20. *Tobias Senior Eller En Chriſtelig Lijk-Predikan; Uthaf den gamla Tobia Ord uti del 4. Cap. och 5, 4, 5, verſ. Wed Den ſordom, Ehrewyrdige och Wällärde Kyrckioherdens i Sibbo, nu Salig Herr LAURENTII PAMPINEI Enckias Den ſordom, Ehreborne, Gudfruchtige och Dygdefamma, nu Sal. Matronans Huſt. AGNETA BRÖIJERS, Och deſs DotterSons Ehreborne och Dygdſinte nu Sal. CARL ANDERSSON STRÄNGZ Chriſteliga Begraving, Som ſkedde i Sibbo SockneKyrckia på den tridie Söndagen eſter Trinitatis Åhr 1694. då man och ſjårade Feſtum Johannis Baptiſtæ; Uthi enſaldigheet hållen och eſter Begäran under Trycket gifwen Af JOHAN KÖNIG, Paſt. in Sibbo. Wjborg tryckt af Matthia Syngman, Gymn. Booktr. 5 ark 4. — Författarens Dedication är daterad Sibbo den 14 Jan. A. 1697.*

21. *Daniels Hicjla Och Upſtåndelſe Föreſtält, Då Kongl. May:ts Troo Man och Biſkop Öſwer Wiborgz Stiftt och Carelen, Den HögWjrdige och Höglärde Herren Herr PETRUS BANG, Wijdbberömbd Doctor uthi den II. Skriff, i Wiborgz DoomKyrckia blef begrafwen den 25 Auguſti Åhr 1696. Af JACOBO LANG, S. S. Theol. Doct. och Superintendente i Narwen och Ingermanland. Tryckt i Wiborg hoos Sal. Matthiæ Syngmans Enckia. 10 ark. 4. I omedelbart ſammanhang dermed:*

22. *Deſiderium Orbis Eruditi, Ex Occaſu Reverendiſſimi In Chriſto Patris Ac Domini, B. PETRI BÅNG, Olim S. S. Theol. Doctoris Celeberrimi, Inclutæ Dioceſios Wiburgensis Episcopi Eminentiffimi, Quod Cepit Vehementiffimum, Aboæ die 26 Auguſti Anno 1696 expreſſum in Sermone Panegyrico à Con-*

RADO QUENSELL, *M. Ph. Wiburgi Impr. apud Viduam Matth. Syngmanni.* 3 ¼ ark 4, innefattande främst Åbo Universitets Rectors, Professor BRAUNS, d. 23 Aug. utgifna Program till högtidligheten.

23. *Gymnasii Wiburgensis Officium Supremum, Quo Serenissimæ Regiæ Majestatis In Virum, Dum Viveret, Fidelissimum Dn. PETRUM BANG, S. S. Theol. Doctorem Excellentissimum, Dioecesios Wiburgensis Episcopum Reverendissimum Atque Ephorum Suum Desideratissimum, Nunc Memoria Immortali Celebratissimum Fungebatur Sequenti ab Exequiis die 24 Augusti; Concelebrante lectiffimâ Auditorum Concione, Parentante M. ARVIDO ALOPEO, Lect. Eloq. Anno 1696.* 3 ¼ ark 4.

24. *Sorge=Moln Upstigit, då Kongl. Maj:tz Wår Allernådigste Konungz och Herres Troo Man och Biskop öfwer Wiborgz Stift, Den Fordom HögWördige och HögLärde Herren, nu mehra hoos GUD ewinnerligen salige, Doctor PETRUS BANG, Så ledse af Werlden, som skyndsam åth Himmelen, uti en salig Stund, suft än altförtidigt, och med the sijne Effterlemnades beklageligste Affaknad, detta usla förgängeliga Lefwernet i ett ewigt och oförwanfkeligit Wälstånd lyckeligen förwärlade. Hwar uppå sedan hans Andelöfe Lekamen, med Solenn Begräfningz=Act, behörigen wardt Jordsatt i Wiborgz Dom=Kyrckia, den 25 Augusti Anno 1696. Den HögtFörnäme salige Herren til wörfam Äminnelse, och des i sorgen Effterlättna til wälment Tröst, Optecknat Af Wån, och myckit oblierade Tienare *).* 3 ark 4.

*) Hvilka desse varit, finner man af deras under de här förekommande Poëmerne, Latinska och Svenska ömsom, i följande ordning tecknade namn: PETRUS LAURBECCHIUS S. S. Th. D. § Reg. Acad. Aboëns. Prof. Prim., MATTH. MARTINIUS, ANDREAS PEURONIUS, ERNEST GESTRINIUS, JACOB CARLQWIST, *Kexh. Carel.* CASPAR PORTHANUS, NICOLAUS URSINUS, M. ALOPÆUS, *Wib.* ULRIC. CARSTENIUS, *Wib.* M. HJELLMAN, *Wib.* SIGFRID. BROTHERUS, *Wib.* Saw, JOH. NORRGREEN,

Dessa fyra skrifter tillsammans upptaga således 19 ½ ark, hvilka äro tecknade med fortlöpande Litt. A—V.

25. *Lessus, In præmaturum, maxime tamen beatum, Obi- tum Viri Præclaræ non minus, quam raræ indolis atq. doctrinæ, Dn. CAROLI T. PONTANI, Nylandi, S. S. Theologiæ Studiosi verè egregii, Dum, post 28. annorum, 4 Mensium § 16 dierum ita confectum in mundo spatium, ut quamvis non longam, mul- tam tamen egerit vitam, die 7 Maji A. 1697. naturæ debitum gravi solverat morbo, § casta illius ossa, die subsequenti 19 ejus- dem Mensis § anni, solenni ritu, in Templo Cathedrali Wibur- genfi, lapideo imposita erant Sepulcro, Habitus ab Ejus amicis veteribus § nunquam reconciliatis: **. *Wiburgi Excusus apud Viduam Matth. Syngmani, 1 ark fol.*

26. *Contract Som uppå Kongl: May:tz Nådigste Willia och Befalning Allmogen i Wiborgz och KymmeneGårdz Lähn in- gått Ahr 1696. Angående det wifsa Knechtehållet. Wjborg, Tryckt hoos Sal. Matth. Syngmans Enckia. 2 ark 4.*

27. *Kongl. May:tz Reglemente Och Förordning, Angående Knechtehållet i Wjborgz (sic!) Lähn, affattadt Carlbürg den 15 Junii A. 1697. Wjborg, Tryckt hoos Sal. Matt. Syngmans Enckia. 3 ark 4.*

† 28. *Summum Pauli Defiderium, eller Apostlens Pauli stora afsaknad efter en salig död. Predikan öfver Philip. 1. 23, vid Contracts Proften och Kyrkoherden i Jockas ABRAH. BRUN- NERI och hans dotterdotters ANNA AXELSDOTT. INSULANÆ jordafärd, af M. PETRUS HENR. CARSTENIUS. Tryckt i Wi- borg 1697, hos Matth. Syngmans enka. 4.*

Kex. Carel. och CAROL. GUST. DE HEYDE. Dertill kommer ännu en, som tecknat endast M. S.

*) MATTH. MARTINIUS och ERNEST GESTRINIUS hafva underskrif- vit dessa två qväden.

† 29. CAROLO XII dum --- d. 14 Dec. 1697 habuit Coronationis solemniam, voto insinuata adorea ab ERN. GESTRINO. Wiburgi. Fol.

† 30. De Theologia in genere, conclusionibus item Theologicis & Religione Disputatio Synodalis, Quam sub directione --- Dn. PETRI LAURBECCHII --- Dioeceseos Wiburgensis Episcopi --- diebus 16 & 17 Januarii A. 1699 habendam, publico placidoque examini submittit M. GEORGIUS HELSINGIUS, Designatus P. & P. S. Michaëlis, Defendentibus pariter --- Dn. ERICO HAMMARMAN, Past. in Kymmene, SAM. MECHELENIÖ, Past. in Nurmjärvi, ERICO FLORINO, Sacellano in Lumpis. Wiburgi impr. apud Viduam Mutth. Syngmanni. 3 ³/₄ ark 4.

31. I. N. D! Disputatio Introductoria Ad Professionem Theologicam, De Prædestinatione ad vitam æternam; Quam Ex Censurâ Maximè Rev. Facult. Theol. Aboënsis, Juxta tenorem Regiarum Constitutionum & Ordinantiæ Scholasticæ, Indultu & Permissione Clementissimi Regis Nostri CAROLI DUODECIMI, Disquisitioni publicæ, In Regio Gymnasio Wiburgensi, Sub Moderamine Reverendissimi in Christo Patris ac Domini, Dn. PETRI LAURBECCHII, S. S. Th. Doct. & Episcopi Wiburg. Eminentiff. &c. Submittit MATTHIAS MARTINIUS, Respondente GUSTAVO NEHRMAN, Studiofo Ab. Ad diem, si DEO videbitur Jan. *) 1699. Wiburgi excusa apud Viduam M. Syngmanni. 2 ⁵/₈ ark liten 8.

32. Q. F. F. Fq. V. D. T. O. M. De Revelatione Divina, Scriptura Sacra, & Libris Biblicis, Quâ summariam Theſin & Antithesin, Disputatio Synodalis: Quam, Ad Mandatum & Directionem Reverendissimi in Christo Patris ac Domini, Dn.

*) I ett, Kejsarl. Alexanders Universitetets Bibliothek tillhörigt exemplar, det enda jag sett, är med penna i toma rummet skrifvet 29 och månadens namn, som tyckes hafva varit det ofvan uppgifna, ändradt till Apr. men i Disputation *De libris raris* sid. 50 och i *Borgå Gymnasii Historia* sid. 302 times 10 Apr. utfördt.

PETRI LAURBECCHII, *S. Theologiæ Doctoris, § Dioecesios inclytæ Wiburgensis Episcopi Eminentissimi, &c. &c. Suffragante Pl. Venerando Consistorio, Diebus 15, 16, 17, Januarii, A. 1700. habendam, In Regio Gymnasio Wiburgensi Publico Examine submittit, M. ARVIDUS ALOPÆUS, Borgoënsis Ecclesiæ Pastor § Præpositus, &c. Defendentibus pariter Viris Reverendis § Doctissimis, Dn. PETRO FRISIO, Past. in Joutzenus, Dn. AXELIO INSULANO, Past. in Sackola, Dn. JACOBO CARLQUIST, Past. in Räisälä. Wiburgi impr. apud Viduam Matth. Syngmanni. 3 ark 4.*

33. *Adspira incæptis nostris Deus alme Creator! De Decretis § Operibus Dei In Genere, § In Specie De Creatione Disputatio Synodalis: Quam Sub Directione Reverendissimi Domini, Dn. PETRI LAURBECCHII, S. Theologiæ Doctoris Excellentissimi, Inclytæ Dioeeseos Wiburgensis Episcopi longè meritissimi, Regii Careliorum Gymnasii § Scholarum Dioeeseos Ephori Adcuratissimi, in Christo Patris § Promotoris pio observantie zelo ætatem suspiciendi, Suffragante Pl. Venerando Consistorio, Publico § placido Examine, simplicissimo stylo submittit JOHANNES FALCK, Past. in Ruocolax, Respondentibus Viris Reverendis § Doctissimis, Dn. FABIAN NJRCKO, Past. in Jachimicara. Dn. LAURENTIO FRISIO, Sacell. in Hauho. Dn. ERICO ALBOGIO, Sacell. Borgoënsi. Diebus 20, 21 &c. Jan. Anno 1702. Wiburgi impr. apud Viduam Matth. Syngmanni. 2 1/2 ark och In Dissertationem Theologicam § Synodalem, de Creatione, Viri Pl. Rev. § Clariff. Dn. JOHANNIS FALCK, Pastoris in Ruocolax meritissimi, egregiè suo Marte conscriptam, § proprio præsulio masculè defensam, ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ, samt ΠΡΟΣΚΑΙΡΙΟΝ. 1/4 ark 4.*

34. *Broderlige Tårar, Wid Förr detta Finska Pastorns och Consistorialens J Stockholm, Ähreyrdige och Högcällärde Herr THOMÆ GESTRINI, Mycket Låfwärde, men doch bedröfwelige Lefwernes Anmälan, Hwilcken, efter en salig Död, tillijka med des i Lijftiden Förtrogne och sâta Maka, Den Ähre-*

borne och Gudfruchtige Matrona, CATHARINA SCHULTZ, Där sammafästades, i Ridderholms Kyrckia, begrofs den 15 Maji, eller Dom. Exaudi, Anno 1700. På sielfwa Begräfningz Dagen, uti en skyldig Parentation, i Wiborgz Gymnasio utgutne Af ERNEST GESTRINIO, Græc. Ling. Lectore. Tryckt i Wiborg hoos sal. Matth. Syngmans Enckia Åhr 1702. 5 1/2 ark, Gymnasii Rectors NIC. LIMATII Program till Parentationen inberäknadt. 4. Derjemte:

35. *Subitæ, sed liquidæ Voces, in Mortem beatam Viri Plurimum Reverendi & Clarissimi, Dn. THOMÆ GESTRINII, Helsingforsia Finnonis, Post proficuos in Literis & Vineæ Christi exantlatos labores, Ecclesiæ Fennonicæ Pastoris, Consistoriiq; Holmenfis Affessoris longè Celeberrimi, Qui, Cum Thalami & fortunæ Socia fidei, Fæmina, dum viveret, sexus sui ornamentis condecoratissima, CATHARINA SCHULTZ, Corporis sui, Spiritus Sancti habitaculi, exuvias terræ gremio nuper reliquit mandandas. Quibus justa ibidem persolvebantur in Templo Ridderholmensi, die 15 Maji, sive Dom. Exaudi, Anno 1700. Wiburgi impr. apud Viduam Matth. Syngmanni. 1 ark 4.* De här innefattade Poëmerne, dels Latinska, dels Svenska, äro undertecknade af MATTH. MARTINIUS, S. S. Theol. Lector *Wib.*, NICOLAUS LIMATIUS, JACOB PRINTZ, Phil. Pract. & Hist. Lector, jam vero Præp. ac Past. in Pyttis & Elimä, ANDREAS HEINRICIUS, Eloquentiæ Lector, ERICUS BRUMERUS, Log. & Physf. Lector, samt ERICUS DAHLMAN, Phil. Pract. & Hist. Lector.

36. *In Nomine JESU! Disputatio Synodalis de Providentiâ Divina; Qvan Sub Moderamine Reverendissimi in Christo Patris ac Domini, Dn. PETRI LAURBECCHII, S. S. Th. Doctoris Celeberrimi, Wiburgensis Dioecesios Episcopi Gravissimi, Gymnasii & Scholarum Ephori Eminentissimi, Patroni humillimâ mente suspiciendi, Consentiente Ampliff. Consistorio Publicæ ventilationi Erponit M. ANDREAS IGNATIUS, P. & Past. in Helsingfors; Respondentibus Viris Doctissimis ac Reverendis, Dn. BARTHOLDO ITIII-*

MEO. *Pastore in Walkela* (sic!), *Dn. IVARO ARGILLANDRO, Past.*
in Leppävirdu, Dn. SIMONE KEXLERO, Sacel. in Ruocolux Wi-
burgi impr. apud Viduam Matth. Syngmanni. 2 1/2 ark 4. Ti-
 den, när denna Disputation borde ventileras, finnes, såsom Lä-
 saren ser, här icke utsatt, likasom icke heller tryckningsåret;
 men enligt *Borgå Gymnasii Historia* sid. 390 skall i slutet af
 några i Lappträsk kyrka förvarade Synodal-Påminnelser, gifna
 vid Prestmötet i Wiborg d. 20, 21 och 22 Jan. 1702, vara
 nämndt, att „Synodus berammades“ åter till följande året 1703,
 „då det de Providentia Divina skulle handlas“ och Præses dervid
 vara Prosten Magister And. Ignatius, hvaraf och då nästföljande
 Synodal-Disputation äfven börjas med orden „*Cum proximis Dis-*
putationibus actum sit de Creatione & Providentiâ Divinâ, haud
inconvenienter ad locum de Angelis progredimur,“ åtminstone
 året, till hvilket den nu ifrågavarande bör räknas, framlyser, och
 att mötet hållits i Januarii månad, likasom alla de öfriga, hvilka
 höra till denna Historia, förefaller jemväl mera än sannolikt.

37. *Jehova Propitio! Positiones Theologicæ De Angelis,*
Quas in conventu Synodali, Gymnasiiq, Auditorio majori, Sub
moderamine Reverendissimi in Christo Patris ac Domini, Dn. PE-
TRI LAURBECCHII, S. S. Th. Doctoris Celeberrimi, Dioeces. Wi-
burg. Episcopi Amplissimi, Consistorii ibidem Ecclesiastici Præsi-
dis Gravissimi, ut & Regii Gymnasii Scholarūq; Ephori Eminen-
tissimi, Mecænatis (sic!) & Patroni devoto animi obsequio æta-
tem suspiciendi, Suffragante Ampliff. Consistorio, Ventilandas ex-
hibet JACOBUS N. PRINTZ, Pr. & Past. in Pyttis, Respondenti-
bus Viris Reverendis atq. Doctissimis, Dn. ANDREA ORREO, Pu-
store in Orimattila, Dn. ZACHARIA SJJDENSÖR, Past. in Libelitz,
Dn. AND. TEETH, Sacell. in Randafalmi. Diebus 18 & 19 Jan.
A. 1704. Wiburgi. Impressæ apud Viduam Matth. Syngmanni.
2 ark 4.

† 38. *Recloratus Gymnasii Wiburgensis, Dicatus toti Dioecesis Wiburgensis S. Ministerio a. 1704 & 1705 a PETRO HEND. CARSTENIO, Archipræp. & S. S. Theol. Lectore primario. Excus. Wiburgi Typis Gymnasii A:o 1705. 1 7/8 ark 8.*

39. *Christelig Lijk-Predikan, Hållen J Wiborgz Doom-Kyrckia Åhr 1705 den 29. Junii, eller Petri Pauli Dag: Tå Kongl. Maj:tz Troo Man och Biskop öfwer Wiborgz Stift och Carelen, Den Högwyrdige och Höglärde Herren Herr PETRUS LAURBECCHIUS, Den helge Skrifftz Wijdtberömd Doctor, Nu mehru hoos GUD ewinnerligen salig: ther sammestüdes i närwaru af en mycket förnähm och solckrijk Förfanbling, wardt begrafwen af GEORGIO M. HELSINGIO, Præp. och Past. i Stor-Sawolax. 7 3/4 ark, Personalierne inberäknade, 4. Här är visserligen icke någon tryckningsort utsatt, förmodligen derföre, att man ansett sådant höra till det för denne och de två nästföljande numrorne gemensama titelblad, som komme att gifvas dem, men tyckes hafva uteblifvit, såvida intet sådant finnes vara af de författare kändt, som omtalat dessa, merendels tillsammans förekommande skrifter, hvilka ock, ur typografisk synpunkt betraktade, röja åtskilliga tecken till omedelbart sammanhang med hvarandra och spår af Wiborgs Gymnasii bokpressar.*

40. *Exequiæ Academicæ: Quibus Funus Viri, dum viveret, In Deum et Regem Summæ Fidei, Reverendissimi Patris, Doct. PETRI LAURBECCHII; Theologi Consummatissimi, Episcopi Wiburgensium Eminentissimi. &c. In Academia Aboënsi, a. d. 5. Decemb. Anni M. DCC. V. Publico nomine celebravit GABRIEL JUSLENIUS, Log. Prof. Ord. eller, såsom titelbladet i ett annat exemplar lyder: Q. B. V. D. O. M. Laudes Funebres: In Tumulum Viri, dum viveret Erga Deum — — Dn. PETRI LAURBECCHII; Doctoris Theologi Celeberrimi, Episcopi — — Aboënsi: a. d. 5 — — Nominè publico dictæ à GABRIELE JUSLENIO Log. Prof. Regio & Ord. Tillsammans med Universitetets Re-*

ctors Professoren PETRI HANNS samma dag daterade Program till högtidligheten, hvilket följer nästefter titelbladet, 5 $\frac{3}{4}$ ark 4.

41. *Als Ihre Königl. May:tt Von Schweden Getreuen Mannes, Des Hochwürdigem, in GOTT Andächtigen, und Hochgelahrten Herrn, Herrn PETRI LAURBECCHII, Der heil. Schrift Weitberühmten Doctoris, der Kirchen in Dioecesi Wiburgensi und Carelen, Hochmeritirten Bischoffs, des Consistorij daselbst Hochansehnlichen Præfidis &c. &c. Entseelter Leichnahm, den 29 Junij Anno 1705. Zur Erden bestattet würde, haben, Die Ursachen wahrer betrübnis, so man beym Tode ein so treuer Knechte Gottes haben soll, mit eifertiger Feder entwerffen wollen in Stockholm, Des Seligen Herrn Bischoffs, vor heer gewesene Gehorsamme Diener. *)*. 1 ark 4.

42. *Den Ehreborne, Gudfruchtige, mycket Dygderijke, och nu mehra hos Gud ewiärligen Sal. Jungfrus, Jungfru MARLÆ JAHNSONLÆ, V. Pastorens i Luumäki, Elskelige käre Dotters, Sidsta VALET-Sång, Hvilken i Luumäki Prästegård, på sitt tolfte Älders Åhr, esfter en långlig, med stort Tolamod utstånd, Siukdom, den 30. Maji, A. 1707. i HEKranom JESU, frjymodeligen och saligen affomnade, och den Martii, A. 1708, i Luumäki Kyrckia Christeligen begrafz. Uprepad af den henne Mäst Jhugkommer. Tryckt i Wiborg af Th. Abbor, Gymnasii Booktryckiare.* $\frac{1}{2}$ ark 8.

43. *α. ω. Disputatio Synodalis, In Articulum 1. Libri Concordiæ, De Peccato Originis, Quam Sub Moderamine Reverendissimi in Christo Patris ac Domini, Da. DAVID LUND, SS. Theologiæ Doctoris Consummatissimi, & Dioecesis inclytæ Wiburgensis Episcopi Eminentissimi, Consistorii ibidem Præfidis Gra-*

*) Såsom författare af de efter denna titel följande Latinska, Tyska och Svenska Poëmerne hafva tecknat sig FRIDERICH WILLKOMMEN, S. S. *Theol. Cultor*, CHRISTOPH. ERN. SCULTETUS, A. BRODIN, *Holmia Svecus* och MICHAËL ERNST SCHÖNAU, *Gotha-Thuringus*.

viffimi, ut & Gymnafii & Scholarum per Dioecesin, Ephori Accuratiffimi, Mæcenatis & Promotoris Maximi, Placido publicoq. Venerandi Cleri fubmittit examini Præses, Mag. ERICUS DAHLMAN, Ecclesiæ Weckelæensis design. Pastor & Præpositus, Defendentibus pariter Viris Reverendis & Doctiffimis, Dn. ZACHARIA SJDENSÖR, Past. in Libelitz, Dn. HENRICO PORTANO, Past. in Wijtafari, In Regio Gymnasio Wiburgensi, diebus, DEO volente, 18. 19. Jan. 1709. Wib. Imprimebat Thomas Abbor, Gymnafii Typogr. 3 1/4 ark 4.

I LIDÉNS *Catalogus Disputationum* förekommer icke någon enda af här upptagna Synodal-Disputationer och i MARKLINS *Supplementa* endast den sist nämnda, likväl efter en både ofullständig och oriktig uppgift ifrån Gymnasii Bibliotheket i Strengnäs.

Tecknens betydelse.

† Att jag icke sjelf sett skriften, eller ifrån originalet afskrifvit dess titel.

— — Att några ord äro för korthets skull uteslutna på det ställe i något annat arbete, hvarifrån titeln är hemtad.

— — Att de uteslutna orden finnas i nästföregående titel.

HISTORISKA BIDRAG

till

FINLANDS CALENDARIOGRAFI,

af

Fredr. Wilh. Pipping.

Andra Stycket,

Finska Vetenskaps-Societeten meddeladt d. 3 Dec. 1860.

HELSINGFORS,

Finska Litteratursällskapets tryckeri, 1861.

Imprimatur: G. F. Aminoff.

Innan jag går att fortsätta de historiska bidrag till Finlands Calendariografi, hvilkas första stycke ifrån trycket utkom 1858, åligger mig att rätta ett och annat fel, som deruti insmygt sig, och begagnar jag mig af tillfället att derjemte uppgifva några tillägg, allt i samma ordning som de ämnen, hvilka det angår, förut äro framställda.

Främst nämnes derföre nu, att ibland de på sid. 9 uppgifna källor *Speciminis Academici de Helsingforsia, celebri Nylandiæ emporio, Pars prior, quam præside ALGOTHO A. SCARIN p. v. m. s. HENRICUS FORSIUS d. 8 Nov. 1753*, samt öfversättningen deraf på Svenska i *Suomi, Tidskrift i fosterländska ämnen, 1842*, af F. J. RABBE, äro utglömde.

Dernäst torde förtjena upplysas vid sidorne 12 och 13, der det yttras att äfven någre andre än SIGFRID ARON FORSIUS, efter födelseorten Helsingfors tagit sig samma tillnamn och att hans far möjligen haft dopnamnet *Aron*, huruledes jag, med anledning af hans egna uppgifter om sin vistelse i Estland och Litland, före handläggningen vid mitt arbete rörande honom, ibland andra tillgängliga skrifter om till dessa provinser hörande lärde män och författare rådfrågat *Ehstlands Geistlichkeit in geordneter Zeit- und Reihenfolge von H. R. PAUCKER*, och der, sid. 316, väl funnit en *Siegfrid Georgii*, eller *Gregorii (m. pr.) Forsius* omtalad såsom 1593 varande Predikant vid St. Olai kyrka på Wormsö, men med afseende fästadt uppå slutorden „lebte noch 1606“ hvilka syntes mig böra så förstås, att denne man

ännu sistnämnda år innehade tjensten, underlät att göra läsaren uppmärksam deruppå, att nämnde *Forsius*, svårligen kunde vara samma person med den mig bekante, hvilken under den sålunda utstakade tiderymden hade på flere andra orter sådane befattningar, som icke kunnat med berörde tjenst förenas. Angelägenheten af sakens noggrannare undersökning visade sig dock för mig icke långt efter mitt arbetes tryckning, då jag betänkte, att de anförda orden i och för sig sjelfva icke sade annat, än att författaren i öfrigt icke hade sig angående *Siegfried Gregorii* något vidare bekant, än att han åtminstone ännu 1606 lefde, hvilket åter gäller äfven om vår *FORSIUS*. I bref af d. 8 Nov. 1859 besvårade jag derföre den af varmt nit att tjena sitt fädernesland och alla, som arbeta i dess angelägenheter, brinnande Finska Handels Ombudsmannen i Reval, Collegii Assessoren och Riddaren *Gust. Freldr. von Böningh*, med en anhållan att genom nuvarande Pastor på den närbelägna Wormsön förskaffa mig alla de upplysningar, som i kyrkoarkivet derstädes tilläfvventyrs finnas om ifrågavarande fordne Predikant. Deruppå erhöll jag ock oförtöfvadt, jemte svarsbref af d. 30 i samma månad, en skrifvelse till *v. Böningh* ifrån nu på stället varande Pastor *Eduard Petersen*, som deruti berättar, att församlingens äldsta kyrkobok är af år 1596 och att deri utförligen talas om en samma år hållen kyrkovisitation, hvarvid kyrkans räkenskaper ifrån 1593 blifvit af dåvarande Kyrkoherden Herr *Siegfridus* företedde, hvilken, eller *Siegfried Gregorii Forssius*, äfven enligt en af Pastor *Orning*, som ifrån 1769 till 1805 varit Predikant på samma ställe, uppsatt Chronik skall innehaft tjensten då bemälda visitation skedde och varit „ein gottseliger alter Mann“, samt vidare, att framför altaret i kyrkan finnes en stor grafsten, med inskrift: *S. G. F. 1599 d. 30 Maj*, under hvilken traditionen förmäler denne Kyrkoherde ligga begravven, oaktadt sådant, om år och dag här antagas syfta på hans död eller begrafning, icke låter förena sig med

en annan, äfven i nyssnämnda Chronik förekommande uppgift, att samme man år 1601 af Fursten och Ståthållaren *Wolter Kurssel* på Hapsals Slott fått stadfästelse på rättigheten att ensam fiska „in der Priester-Wiek“*), så framt härmed menas annat än en då först fallen Resolution på någon af *Forssius* i lifstiden gjord ansökning. Deremot hade ingen egenhändig namnteckning af honom påfunnits.

Då min öfvertygelse, att frågan om denne man icke har något inflytande på *SIGFRID ARON FORSS* historie sålunda blifvit bekräftad, hoppas jag allt nu vara fullgjordt, hvad af mig kunnat väntas med anledning af orden „Ob der 1593 als Pastor zu St. Olai auf der Insel Worms vorkommende *Siegfried Georgii*, oder *Gregorii Forsius* mit ihm“ (den, hvars öden jag omtalat,) „in irgend einem Verwandtschaftsverhältniss gestanden habe, wäre noch zu ermitteln“, uti Statsrådet *SCHIEFERS*, om utmärkt välvilja för mig vittnande uppsats, med öfverskrift: „Ueber *Pippings* bibliographische Leistungen“, i *Das Inland*, 1858, N:o 52, särdeles då, hvad härkomsten beträffar, om ingen af de andra till sjuttonde seklet hörande personer med samma slägt- eller tillnamn, om hvilka jag har någon kunskap, något annat är kändt, än deras fäders dopnamn. Desse personer äro, utom på sid. 19 i första stycket omtalade Hofpredikant *Lars Ericsson: Jacobus Petri*, Kyrkoherde i Björkö omkring 1607**), *Nicolaus Laurentii*, hvilken såsom Kyrkoherde i Ingå utsatt detta tillnamn d. 15 Jan. 1608, då han underskrifvit socknens Tionde Register***), *Georgius Matthiæ*, Kyrkoherde i Wichtis 1616—1638****), *Johannes Martini*, ifrån 1617 till 1641 innehafvande dylik tjänst i Sjundeå****), förmo-

*) Svenska namnet Prest-viken, på någon hafsvik, tyckes här vara förvridet.

**) Kejsarl. Senatens för Finland Arkiv N:o 5870 fol. 54.

***) Sen. Ark. N:o 311 fol. 51.

****) Se *Åbo Stifts Herdaminne*, Förra Delen.

deligen dennes son *Martinus Johannis* och kanske sonson *Abrahamus*, döde såsom Kapellaner dersammastädes, den förre 1674 och den sednare 1683*), samt *Henricus Matthiae*, Prest i Helsinge, hvilken uppå anmälan af Biskop *Rothovius* i Åbo Hofrätt 1634 om „den hädelse och försmädliga ord, som han *Forsius* i ett offentligt gelag uppå Christum utsprängt“**), och af Hofrätten till följd deraf Ståthållaren på Tavastehus *Anders Nilsson* gifven befallning att låta anställa ransakning äfvensom „i medlertid honom i säkert förvar inmana“***), blef förhörd så väl af Contracts Prosten och Hæradsrätten i orten, som vid Biskops Visitation följande året äfvensom inför Hofrätten, i närvaro af fyra Domkapitlets ledamöter, d. 10 och 14 Jan. 12 Mart. samt 6 och 11 Apr. och såsom öfvertygad om brottet, af Biskopen efter slutad högmesso Gudstjenst i Åbo Domkyrka söndagen den 19 i sistnämnde månad, med ett vidlyftigt tal förklarades ovärdig att vara Prest och bära presterlig dräkt (hvarföre kappan ock på stället aflades) samt förbjöds att någonsin befatta sig med presterlig tjenst. Den 23 i samma månad, allt 1635, dömdes mannen till döden af Hofrätten, som dock kort derefter ändrade domen sålunda, „Att han skulle järnslås, och arbetha vidh kalckbaljan på Åbo Slott om dagen, och om natten i tornet, androm till förskräck och varnagel, till den Kongl. Rättens vijdare besked“. Snart derefter insjuknade han likväl häfligt och afled omkring midsommaren***).

Vid sidan 24 tillägges, hvad *Hieronymus von Birckholtz* beträffar, ett och annat, tjenande till närmare upplysning om nå-

*) Se *Åbo Stifts Herdaminne*, Förre Delen.

**) Se Verkellige Statsrådet *Calonii* uti Kejsarl. Alexand. Universitetets Bibliothek förvarade utdrag ur Hofrättens Protocoll d. 21 Apr. 1634.

***) Uförligare underrättelse om allt detta vinnes i Erkebiskop *TENGSTRÖMS Dissertationis Vitam et Meritu M. Isaaci B. Rothovii, Episcopi q. Aboënsis, exposituræ Partic. XVI*, pagg. 245—249.

gra ibland de af Kausli Rådet LAGUS i *Abo Hofrätts Historia* omtalade beskickningar, vid hvilka denne man varit använd, så mycket heldre, som i stycket angående honom i Supplementet till nämnde arbete sid. XX, några meningens vanställande tryckfel anträffas. Uti Kejsarl. Senatens för Finland Arkiv, bandet N:o 225, innehållande „Daniel Matzsons Räckenskap för Upphördh och Uthgiftt vid thållänn utli Åbo Åhr 1606“, är nämligen fol. 10, med återopande af ett d. 12 Jul. bemälda år gifvet Qvittance, en klädning till 15 dalers värde upptagen, hvilken v. *Birckholtz* efter Ståthållaren *Otto Helmer Mörners* befallning bekommit till „sin Liflandz reese“, och ibland Mantalet på Åbo Slott ifrån d. 1 Jul. 1605 till d. 17 Jul. 1608, i N:ne 1657, 1683 och 1684, finnes han hafva såsom fremmande, merendels åtföljd af flere personer, ända till sju, ibland hvilka hans fru två gånger uttryckeligen nämnes, ofta och stundom något mera än en vecka i sender uppehållit sig på detta Slott. Vidare förekomma uti N:o 6022 fol. 71, 68 och 70 af samme man egenhändigt underskrifna men af annan hand uppsatta Quittancer, ett af d. 28 Sept. 1617 och två af d. 18 Jan. 1618, äfvensom uti N:o 6036 fol. 42 ett af d. 12 Aug. sistnämnda år, i hvilka han kallas Hofjunkare och „tillförordnad Opvachtare för Store Sänningebodhen som skola till Muskonen“. Medelst två af dessa erkänner han sig hafva i Wiborg bekommit hvarjehanda varor och förnödenhets persedlar, dels för att framföras till Nöteborg för „de gode Herrars“ behof, dels ock till deras förplägning i Wiborg, jemlikt ett Kongl. Bref, som i N:o 6021 fol. 18 säges vara gifvet d. 26 Aug. 1617. Af dessa Sändebud till Moskau för att emottaga Tzar *Michail Fedorowitz's* bekräftelse på fredsfördraget i Stolbova, Riksrådet *Gustaf Stenbock*, Assessoren i Svea Hofrätt *Jacob Jacobsson Bååt* och *Måns Mårtensson (Palm)* till Bastöö, „Secreterare ock på denna tiden Commissarius till Muschouen“, i Wiborg d. 30 Oct. 1618 gifna Quittancer uppå

det de bekommit på återresan till Sverige, finnas åter i N:o 6034, hvarjemte Förtärings Mantalet på Slottet dersammastädes ifrån d. 1 Jul. sagde år till den sista Aug. 1619 upptager vid Herre bordet: *Stenbock* uti $1\frac{6}{7}$ vecka, samt de andra två, äfvensom *Birckholtz*, uti $1\frac{2}{7}$ vecka, och vid Fougte bordet: *Stenbocks* och *Bååts* två drengar i $1\frac{2}{7}$ v. *Måns Mårtenssons* fyra drengar i $\frac{2}{7}$ och tre i 1 v. samt *Birckholtz's*, en i $\frac{2}{7}$ och en i $\frac{1}{7}$ vecka. Särskild uppmärksamhet förtjenar det ena af de två d. 18 Jan. 1618 såsom här ofvan nämndes daterade Quittancerne, af den orsak, att deruti uppgifves namnet, som tyckes hafva varit *WIDEKINDI* och *HALLEMBERG* obekant, på en Rysk Gesandt, hvilken sannolikt anförde den af elfva personer bestående beskickning till Danmark, England och Holland, som omtalas af den förre uti *Thet Svenska i Ryssland Tijo åhrs Krijgs-Historia*, sid. 877, och af den sednare i *Seea Rikes Historia under Konung Gustaf Adolf den Stores Regering*, IV:e Band. sid. 754, samt i hvars sällskap Engelske Sändebudet *Johan Merichs* Secreterare *Smith* och tjenstefolk voro. Här uppräknas nämligen en mängd persedlar, ibland andra „Allekant 3 kann. Rheinst vin 23 kann. och Spanskt vin 10 kann., dem v. *Birckholtz*, hvilken beledsagat denna beskickning ifrån Nöteborg till Wiborg, ifrån Slottet nu bekommit till „Ryske Gesandts Nembl. Knätz *Iffwana Iffwanowitz Wisanski* samt hans medhöljes förtäringh Den tidh han var stadd i Wiborgh och drogh till Sverige“. För öfrigt må ock nämnas, att i samma månad den 10 och 13 gifna Quittancer på för Engelske Secreterarens och hans medföljes behof af *Olof Pehrson*, Öfverste Vachtmästare uti Wiborgs stad, den tid han „blef förordnadh till deras Prestaf, emedan de voro i Wiborg och skulle draga till Sverige till H. K. M.“ annammade varor, samt af *Hans Rott*, Höfvitsman öfver Wiborgs Slotts knechtar, såsom Engelske och Ryske Sändebudens Prestaf åt Tavastehus, på

för dem uppburen vägkost, äfven stå att ses i N:o 6022 fol. 79 och 90.

Till sid. 24 hör jemväl att anmärka tryckfelet på raden 13 vid ordet *fullmagten*, hvarifrån detta skiljetecken bör utgå, och att meddela den upplysning jag ur förut i noten under sid. 25 uppgifna N:o 5866 nu vunnit, att *Daniel Hiort* finnes ibland mantalet på Wiborgs Slott 1606 vid Herrebordet upptagen, sjelf andre, under fjerde och femte veckorne, tre dagar hvardera, äfvensom under sjette och sjunde veckorne, hvardera fyra dagar, och att tärepennningarne, som han den 21 Oct. samma år i Wiborg uppbar, gåfvos för återresan derifrån till Åbo. Vigtigare äro dock de underrättelser man i N:ne 230, 5964 och någre andre erhåller om ett ännu mycket sednare officielt uppdrag, det *Hiort* haft att i Finland utföra. Härom vittna i den förstnämnde fol. 101 Ståthållaren på Wiborgs Slott och öfver dess Län *Arvid Tönnesson Wildemans* befallningssedel af d. 12 Jul. 1613 till *Matts Bertillsson*, att „leferera till H. K. H. Hertig *Carl Philips* Cantzli godt Papper ett halft Ris i förstone“, hvarunder står: „lefererat i Cantzliet d. 14 Julii. *Dan. Hiort*“. och fol. 104 en annan, dat. d. 7 Aug. att „låta H. F. N. Secreterare *Daniel Hiort* bekomma Paper halft Ris och Substanzial. halft skålpund“, hvilken denne den 18 i samma månad qvitterat. Sistnämnde Numer åter innehåller, likasom ock flere andre, afskrift af ett med *Hiorts* namn contrasigneradt, ifrån Wiborgs Slott d. 8 Oct. samma år af Hertig *Carl Philip* af Södermanland, Nerike och Wermeland, på sin „elskelige käre Herr broders välbehag“ gifvet bref för Kyrkoherden i Nykyrka *Gregorius Matthæi* på frihet ifrån alla så vissa, som ovissa, utlagor både för prestegården och prestegället, med föreskrift att deruppå skaffa sig Konungens confirmation. Denne Kyrkoherde hade nämligen hos Hertigen beklagat sig öfver sin „stora uselhet“, alldenstund han icke allenast bodde vid en stor stråkväg och daglig dags blifvit besökt och

betungad af Riksens krigsfolk, som af och hän till Ryssland och derifrån tågade, utan ock prestgården derutöfver i sagda „fejderika“ år afbrunnit, hvarigenom han mistat snart sagdt allt hvad han „åtte“. Genom Konungens bref af d. 3 Junii 1614 fick han ock sedermera sådan frihet på fyra år.

I sammanhang härmed torde följande bref ifrån två af de till ifrågavarande underhandling med Ryssland utsedde Commisarierne, Riksrådet *Jöran Boije* till Gemäs och Riks Marskalken *Henrik Horn* till Kankas, af flera skäl förtjena att ifrån N:o 5967 här intagas: „Wår vänlig helsan, med Gudh Alsmechtig tillförende etc. Effter det *Abram Ersson* *) den Högborne Furste och Herre, Hertig *Carl Philip*, är nu Gudi thess låf lyckeligen och väll med allt sitt hâf hidt till Wijborgh den 9 Julij ankommen, till hvilkens dageligh förteringh (:på dät sätt, som dht sig bör:) een godh förråd hudi allehanda proviant, helst udi „ferskmaat“ **) behöfves vill, Ty ähr dht so beskeedt och förordnadt, utaf alles vår nådigste Konung och Herre, att allmogen udi Lapves så väll som udi andre Fögderier och nest omliggande Slåtslähn hvar efter sin legenhet udi så motto skole komma till biståndh och undsetningh, på dht Hans Furstlige nåde, medh sitt Fursteliga Håff samt ryske Senningeboden som här nu äre och än framdeles ifrå Rijdzlandh ankommandes varda, motte tilbörli- gen och väll tracterade blifva, Ehr fördenskuldh på H. K. M.tz vegne vår allvarlige befalingh, att i strax och oförtöfvadt hidt

*) Fogde i Lapvesi Häråd.

**) Ordét är lånadt, ehuru icke aldeles lika fall nu förevar, ifrån Kongl. fullmagten af d. 10 Junii samma år för Hertigens Marskalk (*Matthias Soop*) att i händelse H. K. Höghet blefve af motvind eller annat hinder under resan ifrån Stockholm till Wiborg uppehållen, upptaga hvad som till Dess kök kunde behöfvas, äfvensom ur Konungens samma dag gifna „Fullmagt för Ryske Sendebodhs Prestaff, att upptaga färskmaat, till Ryssernes behoff i vägen.

till Wijborgh förskaffe alla de pertzeler, som udi medföljande lengd, af H. F. N. underskrifven förmälte äre, — — — datis Wijborg den 17 Julij 613^a. Denna längd har jag icke funnit härvarande räkenskaper bifogad; men i många af dem har summarisk redovisning ingått för betydliga, ifrån flera särskilda Fögderier, till åtlydnad af der utgångna påbud levererade quantiteter af åtskilliga slags persedlar. Till huru många Fögderier denna extra gärd sträckte sig är dock obekant; hvarföre man svårligen annorlunda kan vinna tillförlitlig kunskap om hufvudbeloppet af hvarje levererad persedel, än ur „Peder Hemmingsons opbördh och vthgift på Wijborgz Slätt, jfrå Johannis 1613 till Johannis 1614“ i N:o 5960, hvarest fol. 24 och 25, under Rubriken „Vttgiftwidh“ säges „Ehr kommit thill H: F: N: Håf förtäringh, medan H: F: N: war stadder i Wijborgh, Jthem thill wegekåst, der opå Håf Marskalkens Matthias Soop quitens, datis then 16 Januarij 614“, hvilken uppgift ock är så mycket mera tillfredsställande, som den omfattar äfven en mängd, utan tvivel uppköpta, till en del ifrån fremmande länder inkomna handelsvaror. En af Amanuensen vid Kejsarl. Senats Arkivet Doctor *Bomanson* mig benäget lemnad afskrift af denna räkning lyder: „Huette 24 t^{or} 1 1/2 kappe. Huette miöll 23 t^{or}. Råg 216 t^{or} 18 1/2 kapp^r. Maltt 148 t^{or} 9 3/4 kapp^r. Huette kackur 50 str. Huette Semblor 359 str. Kringlor *) 1 t^a 40 str. Skrätt miöll 4 t^{or} 6 1/4 kapp^r. Spijs miöll 28 t^{or} 29 1/2 kapp^r. Kornn grijnn 6 t^{or} 13 kapp^r. Håfre grijnn 27 kapp^r. Bönor 9 t^{or} 13 1/4 kapp^r. Skrätt brödh 113 1/2 t^{or}. Oskrätt brödh 364 t^{or} 1 fr. **). Saf-rann 8 lodh. Caneell 24 lodh. Suketh 8 1/2 ph. Cardemumma 1 ph 20 1/2 lodh. Topsokur 26 1/2 ph. Lidsokur 20 led^r. Jn-gefär 20 1/2 lodh. Humble 47 ℥ ***) 11 3/4 m^r. Lück 41 Ref.

*) I Quittancet står „Huette kringlor“. **) Quitt. o. brödh 117 1/4 t^a, suene brödh 247 t^{or}. ***) Betyder här ofverallt detsamma som nu *Lot*.

Spanst wijn 1 pijpa. Maluersij 48 kan: Reinst wijn 6 pijpor. Rødt wijnn 6 oxhöfder. Blanekt och Franst wijn 1 pijpa 11 oxhöfder *). Honingh 39 kannor. Tijst miödh 2 t^{or}. Lijbesth ööll 18 faat. Rostoker — 4 1/2 r. Sunsth — 22 t^{or}. Herre — 27 r 3 1/2 t^a. Fongte — 8 r 1 3/4 t^a. Spijs — 6 r 3 t^{or} 22 kan: Wijnn ettiekie 23 kan: Ettiekie 13 t^{or} 37 kan: Eggh 4497. S. mölek 246 kan: Oster 57 str. Smör 13 t^{or} 224 \mathfrak{R} 16 1/2 m. Saltt 3 t^{or} 87 \mathfrak{R} 6 1/2 m. Limborgz **) Saltt 8 \mathfrak{R} 13 m. Flesk 24 \mathfrak{R} 19 m. Skinckor 24, wog 9 \mathfrak{R} 12 m. T: nötte kött 23 schipdh 16 \mathfrak{R} 2 m. F: nötte kött 4 \mathfrak{R} . Fåår kött 32 1/2 kropp^r. 5 \mathfrak{R} 18 m. Nötte tungor 14 str. Suin hufudh 9 1/2. Oxar 33. Köör 185 1/2. Tiur 1. Stutter 49. Vnge nötter 10. Quigor 5. Fåår 763. Lamb 190. Killingar 9. Suin 12. Vnge Suin 11. Kalfuar 66 str. Grijsen 75. Giess 30. Harar 223. Fonglar 999. Hönnis 456. Kyckling^r. 316. Lax ***) 9 t^{or} 1 1/4 \mathfrak{R} . S: åäll 6 t^{or} 5 \mathfrak{R} 16 m. Sijk ****) 2 t^{or} 2 m. S: braxen 3 1/2 \mathfrak{R} . Störr 2 \mathfrak{R} 13 m. Torsk 3 t^{or} 5 1/4 \mathfrak{R} . Skån Sijll 10 t^{or} 233 \mathfrak{R} 12 m. Gräsildh 3 1/2 \mathfrak{R} . Strömingh 3 t^{or} 49 \mathfrak{R} 3 m. F: fisk 3 t^{or}. Spikelaxar 22 str. Bernmfisk 1 faat 15 \mathfrak{R} . Böcklingar 16 wal^r 108 str. Flundror 60 knipp^r. 400 str. Rigske flundror 7 knipp^r. T: åäll 5 \mathfrak{R} 13 m. T. Sijk 1/2 \mathfrak{R} . T: negen ögon 2 \mathfrak{R} 3 m. T: geddår 85 \mathfrak{R} 12 m. T: norss 1 1/2 knipp^r. Krampsill 2 knipp^r. Liuus 97 \mathfrak{R} 17 m. Trån 19 m. Kökenfeett 3 \mathfrak{R} 3 m. Bareked hund 23. Obareked hund 5. Geetschin 2 str. Beet färschin 107 str. Obeet färschin 7 str^o. Det här åberopade Quittancet, med öfverskrift: „Bekenness Jag mig Mattias Soop Minn N: F: och Herres Hertig Carl Philips Hofmarskalek att desse Effter.ne Partzeler Eré Lefuerereradhe till H. F. N. medhöliandhe hofförtäring ifrå Den 9 Julij 613 och till Den 16 Ja-

*) Quitt. •Franst wijnn 1 pijpa 7 oxer: Blanekt wijnn 4 oxer: **) Quitt. •Linnebor. ***) Quitt. •S: Lax. ****) Quitt. •S: Sijk.

nuarij 614." finnes väl ock, i N:o 5962 fol. 18, men i så bristfälligt skick, att det icke kunnat här tjena till efterföljd. I samma Numer förekommer jemväl ett Quittance på hvarjehanda, som enkom för Ryska Sändebuden och deras medfölje ifrån Sverige med H. F. N. under vistelsen i Wiborg ifrån d. 10 Jul. till d. 10 Dec. 1613 emottagits af deras „Trometare“ *Olof Persson*. Af alla dessa räkenskaper finner man således att allt hvad WIDKIND och HALLENBERG berättat ej mindre om Hertig *Carl Philips* och bemälde Sändebuds ankomst till Wiborg samt afresa derifrån, än om anstalterne i afseende å förplägningen, på det nogaste öfverensstämmer med verkliga förhållandet.

Såsom fullt bevis för riktigheten af min sid. 30 yttrade förmodan, att FÖRSIUS redan 1602 återkommit ifrån Lappmarken, anföres nu att „Her Sigfrid Aronis“ sjelf andre, är för en dag uppgifven ibland fremmande på Björnebårghs Gård, i *Oluff Jonssons* Rechenskap för det året, N:o 2446, fol. 27.

Nottecknet *) sid. 33 rad. 16 bör ändras till **).

Min endast i förbigående med några få ord på sid. 46 yttrade mening, att FÖRSIUS om sommaren 1606 återvändt ifrån Tyskland, synes mig vara bekräftad derigenom, att uti N:ne 1657 och 1683, innehållande ibland annat Mantalet på Åbo Slott ifrån d. 1 Jul. 1605 till d. 5 Jul. 1607, förefinnes „M. Sigfridus Aronus“ ibland fremmande hela tredje veckan i trettonde månaden, som begyntes den 29 Jun. 1606, och under första veckan ifrån d. 20 Jul. samma år fyra dagar. Troligen hade han då helt nyss på ett Åbo fartyg öfverkommit ifrån Lübeck. I N:o 1668, hvarest Mantalet vid samma Slott år 1607 är summariskt upptaget, står han ock ibland fremmande, sjelf andre, 2²/₇ veckor, förmodeligen efter frigifvandets ifrån häktet kommen till Åbo för att besörja sin flyttning ifrån Kimito till Sverige.

Sid. 47 rad. 21 står *för*, men bör läsas *af*, och efter *Sjelfmant* på 49:e sidans första rad sättes ett comma.

På sid. 54 är berättadt huruledes FORSIUS i sin stora Prognostica till år 1619 för trovärdiga förklarar de förutsägelser, genom hvilka en Djekn eller *ung* bonde, som föregaf sig hafva ingifvelser af en Ängel, gjort stort uppseende. Svenska Riks Registraturets Rubrik på Kongl. brefvet af d. 6 Jan. 1619 „Bref till M. Sigfrid att bevisa med hvad skäl han den Djäknen Jon för en Prophetam infört“, syntes mig nämligen icke kunna syfta på någon annan än en verkelig Djekn, det vill säga en yngling, eller ung man, som ännu gick i Skola. Nu, sedan jag af Ordinarie Amanuensen vid Universitets Bibliotheket härstädes *B. O. Schauman* fått veta, att ett några blad saknande exemplar af denna Prognostica, hvilket han eger, innehåller intet ord om saken, hvarefter jag, på anhållan hos Bibliothekarien *Fant* om afskrift ur Upsala Universitets Bibliotheks exemplar af det ställe i skriften, som rörer ifrågavarande bonde, haft det nöjet att erhålla ett utdrag af FORSII yttrande om honom på arbetets två sista blad, finner jag mig heldre hafva bordt fästa mig vid LOENBOMS ord „en Bonde eller såkallade Djeknen Joen“, uti lefvernesbeskrifningen sid. 21, utan afseende derpå, att han säger sig icke hafva sett detta arbete, emedan det nu visar sig, att frågan gällde en *gammal* bonde, hvilken troligen blott kallades Djekn, antingen för det han i sin ungdom verkeligen varit det och sedan aldrig haft någon tjenst, eller ock med afseende på de sjelfständigt förvärfvade kunskaper, som gjorde honom jemngod med sin tids Djeknar. Bemälda utdrag lyder nämligen: „Än går här en gammal Bonde aff Södermanland omkring Landet, och han hafver skrivit en heel Book, i en kort tidh, och när han skrifer så går thet fort, lijka som en dicterade honom thet han skrifer, uthan allt efftertänckiande, intet begärer han aff någrom annat än papper, han säger at Engelen gifver honom befallning, at gå ock säija then ock then thet honom ingifwit är, och at samma anda honom dicterar alt thet han skrifer. Han talar

dristeliga uth för höghe och låghe, thet han säger sig hafva fått befallning om. Han förmanar alt till boot, och talar alt andächtigt, will icke heller lidha, at någon talar illa, Han straffar synnerliga öfverflödighet i klädedrägten, i maat och drick, och andre gemene osäder, och förespåår tillkommande ting. Alf hvad ande han drifwes, må Gudh weta. En part hålla honom för en ursinnigh och förbiustrat, liika som Iudarne höllo i Ierusalem Iesum Ananiae son, men han säger, The hålla migh för en Narre och ursinnigh, jagh är thet icke, hvadh anden migh säger, thet talar jagh. Sådana warningar bör man icke slå i wädret, the gå ju alt uth på boot och bättring. Gudh förläne oss bootfärdigheet til itt Christeligt lefwerne, Amen“.

Till närmare upplysning om FÖRSU personliga ställning den tid då arbetet skrefs, tjenar för öfrigt hvad han säger i dess Dedication, med öfverskrift: „Then Edle och Wälb. *Jochim Bern-*des til Strömsberg, Cammarråd, min tilförseendes gode Befordrare och Landzman: Sampt the ährewyrdige och hederlighe gode Män, *M. Erico Erici*, Biscop i Åbo, *M. Jochimo*, Pastori, och *M. Gabrieli*, Rectori Scholæ ibidem“, nämligen: „Till beslwt, gode Herrer, mädan iagh nu i itt och tiughu åhr, medh stoort huffuudbräck i *Astronomia* practicerat*), och en tidh ringa befordring ther til funnit haffuer, at man på thenna ort begynner wämjas wedh konsten, at hon är worden *hospes quotidianus*, och lika som en gamal länge liggjande ruttin fisk, så wille iagh migh något wända til mine Landzmän, ock pröffua, om ock en Prophet warder achtat i sitt Fädernesland, och thetta åårs arbete haffuer iagh edher tjänstligen dedicera och tilskriffua welat, medh then tillförsicht, at E. W. och Ährew. thetta arbetet gunsteligen vptagha, och vnder sitt *Patrocinio* wårt Land thet *commendera* wille“. Sådän upplysning och tillika något begrepp om hans

*) Jemf. hvad i detta ämne är på sid. 79 anfördt.

astronomiska insigter vinnes jemväl af orden i skriftens första Capitel: „WJntren begynnes gement *astronomicé* medh Solennes ingång i then kalla Stenbocken, tå then korteste dagh hijt norr vth om *æquatore* är, och plat ingen dagh söder vth vnder och emot *Tropico Capricorni*. Thetta skeer oss til vår Stockholms Horizont (then iagh här til dags observerat hafwer, och för armodh skull nu nödgas öfvergifwa, och migh en annan ort, som en Pelegrim at sökia) i thetta året 1618*) then 12. Decemb. wedh klockan 10. 25. min. för mid. Til Wijborgs Horizont 1. tima, 18. min. mera. Til Narwen 53. min. Til Refle och mitt i Nyland 48. min. Til Åbo 20. min. Til Elfsborg 20. min. mindre. Och thetta skal man gement alle år achta i alla tjdher, Aspecter, Månader och Förmörkelser, såsom en almänligh Regel och differentz *a radice*“.

Vid sid. 68 tillägges nu om FORSII hustru, att äfven hon, sjelf andra, icke långt efter honom, eller i tredje och fjerde veckan, hvardera sex dagar, uti förut omtalade N:o 1683 fått rum ibland fremmande på Åbo Slott, dock icke af någon för hennes sedliga värde talande anledning, såsom ses både af orden i mantals förteckningen „emädan hon lågh ahnhollen“ och ännu tydligare af en i samma N:o fol. 71 intagen „Saköres Längd uthaff Åbo Stadz Doom Book ordh från ordh omständeligen uthschrifwith, som i sielfwa boockenn förmählt står P^o Anno 1606“, hvarest ibland annat läses: „Then 20 Septembris Fältis — — — Sigfridus Aronisses Hustru för thet hon hade Röffwat med gewalt uthaff Walborgh Eskils dotter ett litet Spenebarn och slagit henne Brun och blå, efter som th. wijdlyftigare i Doomboken skrif. ståår Saak till 30 m.“ På intetdera stället är hennes dop- eller eget slägt-namn uppgifvet.

Här må ock till Amanuensen vid Kejs. Alexanders Universitetets Bibliothek Doctor WAARANENS uppgift i Akademiska Af-

*) Då författades ifrågavarande Prognostica för följande året.

handlingen *Öfversigt af Finlands tillstånd i början af sjuttonde seklet*, sid. 52 Not. ***) att FÖRSIUS hade en son, som omkring 1606 studerade i Lybeck, fogas den upplysning om af författaren såsom källa för denna uppgift åberopade N:o 225, att här uti „Daniel Matzsons Räckenskap för Uppbördh och Uthgiftt widh thållänn uthi Åbo Åhr 1606“ fol. 7, under Rubrikerna „Utgiften och levereringen“ samt „Studenters friheter“, efter orden: „Här Gabriel Petri 28 $\frac{7}{8}$ dal.“ hvilka synta mig förtjena uppmärksamhet, efter de sannolikt angå en af Finlands lerdaste män på sin tid, som nu studerade utrikes, sluteligen Biskopen i Wiborg *Melartopæus*, icke finnes annat hit hörande än „Här Sigfridus Aronis till sin sons studeringh J Lijbeck 8 dal. 4 ö, 14 $\frac{2}{5}$ pgr.“ Då här till och med dopnamnet på denne son saknas, återstår således för den, som ville hafva ledning till någon kunskap om honom, ännu mycket att söka.

Sid. 80 rad. 20 rättas *hade* till *habe*

Sedan jag haft den lyckan att genom Bibliothekarien *Fant* blifva underrättad om allt hvad angår Upsala Astronomiska Observatorii Bibliotheks exemplar af FÖRSIUS Almanach för 1614, det enda som nu är känt samt BJÖRNSTJERNA och LOENBOM synas haft att tillgå, enär det saknar titelblad och de fördenskull icke kunnat, såsom på sid. 98 anmärkt är, uppgifva skriftens titel. Uti berörda exemplar, som saknar äfven sista bladet, skall det af förstnämnde författare omförmälda innehållet börjas på andra bladet, med ordet „Wahlmerker“. Såsom fullständigt har det bestått af ett ark 16:o, efter hvilket nu följer: PROGNOSTICA Medh the fyre åhrs delars general wädersef, himels linjens Örmörkelfer, oc annat thet till behörligit, Af naturlige orsakers grund, skäkt och judiceret, til thet åhr Christi M.D.C.XIV. Af SIGF. AR. FÖRS. *Cum Grat et Privilegio* Tryckte i Stockholm, aff Ignatio Meurer. 1 ark 16:o, hvars första tre sidor efter titeln innehålla en Dedication till Konung Gustaf Adolf.

Sid. 98 rad. 31 har 12:o, hvilket ändras till 16:o.

Sid. 100 rad. 24 står *Pastori M.* i stället för *Pastori* och *M.*

Efter att hafva sålunda fullgjort hvad mig i afseende å FORSH minnesteckning i första Stycket af Finlands Calendario-grafi ännu ålegat, vänder jag mig nu till en man, som enligt tidsföljden står honom närmast ibland finske författare af Calendarier, eller andra skrifter, hvilka kunna räknas till samma slag, men hvars föga kända namn utgör en fullkomlig motsats till den förres stora ryktbarhet. Medgifvas måste ock att han ibland arbetare på det vetenskapliga fält, hvarom här företrädesvis är fråga, intager en ännu mindre betydlig ställning, än i vår Litteratur-Historia i allmänhet, men visst icke att han förtjenar lemnas för all tid i den djupa glömska, som nu råder, då ganska få, äfven ibland oss hans landsmän, synas veta att en författare med namnet HENRIK MÄRTENSSON CHEMNERUS, eller KEMNER, funnits till och att han varit en af de våra. Mycket orättvist vore det ju äfven i allmänhet och redan i sig sjelft, om vi till ett sådant öde dömdo någon af de få Finnar, som förrän någon bokpress här hemma fanns, ifrån trycket utgifvit om ock blott ett enda af sina arbeten! Hvar och en sådan är för historieforskaren detsamma, som för pilgrimen i öknen den minsta Oas.

De underrättelser, som numera finnas om ifrågavarande person äro dock, thy värre! så få och ofullständiga, att allt hvad nu må göras till räddande af hans minne måste blifva föga tillfredsställande. Om hans födelseort, eller hvarifrån han var hemma, vet man icke mera än det *Wiburgo-Carelius* innebär, som han vid sitt namns utsättande en tid plägade dertill lägga. Icke heller är det bekant hvilka föräldrar han haft, utan endast att

de redan under souens späddare ålder aflidit. Detta inhemtas isynnerhet af Dedicationerne framför två af hans tryckta arbeten, nämligen det första och det tredje ibland de här vid slutet uppgifna, äfvensom att han studerat vid Universitetet i Upsala, der till en längre tid, åtminstone till medlet af 1612, med rundeliga understöd förhulpen af de siste medlemmarne af den namnkunniga greffliga *Sture* ätten, Riksföreståndaren *Sten Sture* den yngres sonsons söner, *Svante* och *Claes Sture*, samt deras moder, Riksrådet *Mauritz Stures* enka, Grefvinnan *Anna Horn*, och den förstnämnde, äldre, brodrens Grefvinna *Ebba Leijonhufvud*, såsom ock af hennes moder, Riksdrotzen Grefve *Mauritz Leijonhufvuds* efterlemnade enka, *Amalia Batzfeld*, hvilka jemväl lofvat sammalunda hjälpa honom vid fremmande Akademier. Imellertid synas mig dessa upplysningar, så inskränkta de ock äro, innefatta någon anledning att våga en gissning om CHEMNERI härkomst.

I den bekante Antiquarien JOH. THOMÆ AGRIV. BUREI nu uti Kongl. Bibliotheket i Stockholm förvarade „Sumbla“, eller samling af hvarjehanda anteckningar, bladet 230, står nämligen: „Finsk Laghboken giordes af gamle Her *Mårten* finsk Predikant i St: och her *Zachariæ* fadher, henne sågh *Josephus Georgij* i K. Johans Cantzelij 93“. Ingen med namnet *Mårten* förekommer dock i förteckningarne öfver Finska församlingens i Stockholm Predikanter eller Pastorer uti ADOLF JOH. GRUNDELS år 1726 i Upsala, under FAB. TÖRNERNS inseende utgifna Disputation *De Stockholmia, urbe Svio Gothorum Principe P. II* och det i *Tidningar Utgifne Af El Sällskap I Abo, År 1771* N:ne 15 och 16 införda *Utdrag af en til Riksdagsmännen från Finland vid sidste Riksdag afgifven Berättelse om Finska Nationelle Kyrkan i Stockholm med någon tillägning*, hvilka äro de fullständigaste man har att tillgå. Första frågan blifver således nu, till hvilken tid denne Herr *Mårten* bör räknas, och synes mig

då så väl ordet *gamle*, som årtalet 93 uti ofvan anförda anteckning, leda till hans ställande om icke främst ibland alla, så åtminstone näst efter *Henricus Erics*, hvilken, med utsatt årtal 1577, är den förste i hemällda förteckningar, äfvensom till antagande att han 1593 var med döden afgången, då *Canutus Martini* såsom *Concionator Finnicus* underskrifvit Upsala mötes beslut. Denne åter är tvifvelsutan samme man, som 1608 i Stockholm ifrån trycket utgifvit några skrifter, på hvilkas titelblad, äfvensom under deras företal eller Dedicationer han kallat sig *Canutus Martini Carelius, Wiburgensis*,*) och som ifrån Predi-

*) De äro: 1:o *Een kort Christeligh Underwäsning hwad man skall döma om them som genom en hastigh brådödh hädan bortryckte warda. Aff then helgha Skriff sammanfattadt. Men uttholkat och utgången af CANUTO MARTINI Carelio Wiburgense. 4.o. — 2:o Een liten Undervisning huru the skole tröstade warda, som bliffva anfechtade med Andeligh Anfechtning, hjertans ångest och förgifffige tankar, som äro Djeffvulens glödhande skott och pölar, med hvilka han vill komma Menniskan på timmeligt och ewigt obeståndh. Kongl. Majt till Sverige trootjenare och Cauzellie skrivvare, then ehrlig och wälachtad Oluf Olufson, sinom Landzman och gode wen dedicerat af CANUTO MARTINI Carelio Wiburgense. 8.o. — 3:o En öfversättning af Nic. HEMMINGH *Antidotum adversus pestem desperationis*, med okänd svensk titel, men i företalet kallad *Läkedom och Tröst emot Förtwiflan*. 8.o. I Dedicationen till Drottning Christina, Konung Carl IX:s gemål, daterad Stockholm d. 31 Aug. 1608, yttrar öfversättaren: »beder att E. M. ville thet sig nådigst behaga låta, och warda mig fattige, underdånige tjenare, som i min långsamma bedröfvelse hos E. M. ödmjukligen och underdånigen tilliter, een gunstig Drottning, och hos H. K. M. sin Elsklige käre Herre, min Allernådigste Konung, ther til beforderligh, att ther jag genom omilde människors angiffvande, uthi H. K. Ms. misshagh kommen är, genom E. Ms. intercession och förbön uthi H. K. Ms. gunst och nåde igen uptagen warder», hvilka ord tyckas förtjena kommande häfdatecknares uppmärksamhet, såsom anledning att forska efter orsaken till den kungliga onåden, som till äfventyrs hade gemenskap med de misstankar, på hvilka FORSIUS häktades, eller ock härrörde deraf, att mannen såsom det Gudomliga ordets predikare i hufvudstaden under en tid, då mångens åsigter i*

kants tjensten derstädes kom till Torneå, hvarest företalet är skrivet för hans finska översättning af LUTHERS mindre Cateches, tryckt 1628 på hans bekostnad, likaså i Stockholm, med titel: *Somen Kielinen D. MARTINUS LUTHERIN Pienembi Catechismus Saxon Kielen jülken ojettu, A CANUTO CARELIO VILDEBURGIO*. I detta företal säger dess författare sig redan i trettio år hafva varit lärare i Torneå församling, hvilket måtte varit Redacteuven af Åbo Stifts Herdaminne obekant, som i sednare delen, sid. 244, med förbigående af denne ibland Kyrkoherdarne i Torneå, troligen missledd genom ER. BRUNN under ER. ALSTRINS præsidium 1731 i Upsala utgifna *Dissertatio de urbe Torna eique adjacentibus Paroeciis*, hvars ofullständighet i denna del utgifvarene sjelfve likväl erkänt, då tillförlitliga underrättelser ej varit att tillgå, för samma tid uppgifvit en *Canutus Canuti*, såsom Kyrkoherde. Vid öfvervägande af allt detta i ett sammanhang förekommer det mig mycket sannolikt, att så väl bemälde *Canutus Martini*, som vår nu ifrågavarande HEINRICUS MARTINI varit söner af „gamle Her Mårten“, hvilken alltså ock måtte varit antingen född i Wiborg, eller åtminstone der bosatt före sin flytning till Stockholm. I minnestalet öfver *Svante Sture* *), med d. 29 Sept. 1616 undertecknad Dedication, anför dess författare, sistnämnde *Mårtensson*, sin *adolescencia* såsom ursäkt för bristerne deruti, hvaraf och då ordet icke kan antagas vara här nyttjadt i mindre utsträckning, än Romarene allmänneligen gåfvo åt ynglinga åldern, berörda sannolikhet, hvad honom beträffar, icke litet styrkes, enär han då icke var äldre, än att en man,

trosläran vacklade imellan Lutheranismen, Calvinismen och Catholicismen, på något sätt gjort sig Konungen misshaglig. Lika uppmärksamhet på ofvanberörda namnet *Oluf Olufsson* torde ock kunna leda till någon kunskap om denne vår landsman, som är ännu mindre känd, än de två andra, med hvilka vi nu hafva att göra.

*) Skriften N:o III.

som måtte gått ur världen sednast 1593, kunnat vara hans far. Härtill tyckes ännu kunna läggas, att samme författares d. 25 Junii 1614 hållna tal är dediceradt till, ibland andre, *Jacobus Axilli Awin*, som var Predikant i Stöckholms Finska församling nästefter *Canutus Martini*, ej mindre än greffliga familjen *Lejonhufvuds*, eller isynnerhet ofvannämnda dess medlemmars flerfaldiga förbindelser med Finland. Såsom tidigt och förmodeligen äfven i torftighet lemnad fader- och moderlös uti en stor stad, hvarest han väl lærer varit född, men icke mera hade något hem, synes nämligen vår *CHEMNERUS* förnämligast af själasörjaren för den församling han tillhörde, hvilken otvifvelaktigt äfven var Finne samt närmare än någon annan kände ynglingens natursgåfvor och framsteg i kunskaper såsom sådane, att de gjorde honom förtjent af understöd till sina studiers fortsättande vid ett Universitet, blifvit dertill recommenderad hos ättlingarne af bemälda släkt, heldre än hos andra, som i sådant fall kunnat anlitas.

Huruvida löftet om hjälp för vinnande af samma ändamål äfven vid främmande lärosäten, efter *Scante Stures* död gått i fullbordan, är alldeles okändt. Titeln för nyssnämnda tal, som är den andra i ordningen af Clientens nedanför uppräknade tryckta skrifter, likasom ock de två nästderefter följandes Dedicationer leda deremot tämmeligen säkert till den slutsats, att han ännu några år efter inträdet på författare banan, eller åtminstone intill 1619, uppehållit sig i Upsala såsom Student. Att han under sin egenteliga studii tid varit en af *Messenii* lärjungar framlyser åter så väl på titelbladet för skriften N:o II, som ur densammes Dedication och ur de ord, med hvilka han i de flesta af sina arbeten uttalar sin värn och tacksamhet för denne lärare, efter hvars flyttning ifrån Universitetet han tyckes hafva sjelf derstädes sysselsatt sig med yngre kamraters eller annan ungdoms handledning.

Sagde år, eller icke långt derefter, måtte dock vår KEMNER, såsom han finnes sedermera, jemte afläggande af titeln *Wiburgo-Carelius*, likasom till afskedstecken ifrån den akademiska ungdomens krets, hafva begynt kalla sig, vunnit inträde i Statens tjänst, då han blef antagen till Predikant i Nötheborg och förordnad att vara Prost öfver några till detta fästes område hörande församlingar. Någon upplysning härom och tillika om en del af mannens sednare lefnadsskiften vinnes i ett hans, uti Kongl. Svenska Riks Arkivets samling „*Virorum illustrium Litteræ*“ benämnd, Tom. II fol. 183 befintligt bref, hvilket förden skull här intages, under tacksamt erkännande af min förbindelse till Riks Arkivarien *Nordström* för Originalets framletande, och till Bibliotheks Amanuensen *Waaranen*, som under sin vistelse i Stockholm haft besvär med afskrifvandet.

„Serenissime ac Potentissime Rex vereque Heros semper Auguste, Dn. Gustave Adolphe etc., Domine mi clementissime atque benignissime“,

„In territorio Notheburgensi et concionatoris et Præpositi munere jam septennio, sum̄a tamen cum penuria rerum, functus sum, uti Serenissimæ Regiæ Majestati Vestræ, ore tenus anno XXII, supra millesimum sexcentimum, cum Sereniss^a. Reg^a M^{tas} V^{ra} de Livonica expeditione in Sveciam remearet, sum conquestus, tum arcis Dynastæ coram severe mandans, ut stipendium mei Antecessoris mihi absque suspensione aliqua erogaret, sed frustra. Tandem anno CIOIÖCXXIV nomine capituli Wiburgensis ad comitia hic Holmiæ deputata, ablegatus, obnixè tum Generosos Dominos Camaræ Consiliarios sollicitatus sum, qui re cognita perspectave, ex munificentia et liberalitate Regia numquam satis erga clerum collaudanda, salarium mihi annuum haud gravatim scripto suo dato destinaverunt: Verum intercapedine vix unius anni eo fructus, mox a Dynasta arcis, pie jam defuncto, et salario privatus

et arce interdictus exclususque. Injuriam illam, mihi contra omnem legitimum juris processum irrogatam et inflictam, Sereniss^{ae} Reg^{ae} M^{ti} V^{rae} poplite demisso in castris Bersonae *) tum affixis exposui, cujus Sereniss^a Reg^a M^{tas} admodum illustri Domino, Dn. *Carolo* Gyllenhielm, Archithalasso Regni, in provincia illa ea tempestate comoranti, litteras exarari jussit, ut causam hanc sine mora sub juris incudem submitteret, qui etiam ea industria et dexteritate, qua ob temporis angustiam et festinationem itineris licuit, illam examinavit et diremit: Verum post praefati Domini abitum mihi majorem, quam unquam antea injuriam intulit. Tandem post trium annorum vocationis meae suspensionem et depressionem ad reconciliationem res pervenit, ego deinde ad castra Livonica sum detrusus, ubi officium Inspectoris interstitio jam trium annorum peregi et adhuc inhaereo“.

„Quapropter Serenissime et Potentissime Rex, Heros vere Auguste et Victoriose, omni animi submissione, velut juramento fidei obstrictus debeo, Sereniss^m Reg^m M^{tem} V^{ram} per sacra omnia supplex rogo, ut me calamitosum, depressum atque in paupertatem redactum in Sereniss^{ae} Reg^{ae} M^{tis} V^{rae} patrocinium suscipere, inque pristinum locum et officii gradum ex singulari favore regio surrogare, litterisque regiis confirmare dignetur, quae munia summa cum fidelitate, mansuetudine et sedulitate, Deo adspirante, me functurum sancte promitto polliceorque; maxime, eo quod res illa controversa jam reconciliata est et litteris reciproce confirmata, tum aedes propriis expensis extruxi, e quibus sum deturbatus, et locum meum nunc tenens, plus contra, quam pro S. Scriptura pugnat, ubi tamen Rutheni in unitatem fidei excitandi et convertendi essent. His Sereniss^m Reg^m M^{tem} V^{ram}, *Rex Poten-*

*) Berson. Befäst Slott i Lifland, hvilket skall vara af en *von Tiesenhausen* 1340 uppbygdt, och 1625 af Konung *Gustaf Adolf*, som ofta någon tid och vid slutet af sistnämnda år länge der uppehöll sig, skänktes åt Öfversten *Gustaf Baner*.

tissime Invictissimeque Heros, ac Illustrissimam Sereniss^{ae} Reg^{ae} M^{tis} V^{rae} thori sociam, Reginam Sueciae clementissimam etc. una cum Principissa Regni selectissima exoptissimaque, atque tota denique illustrissima illa Regia familia et perinckyta prosapia Dei Ter Opt. Max. clementiae, providentiae atque protectioni commendatam cupio, precibus Deum sollicitando, ut itineri jam destinato et proposito cursum felicem, recursum feliciorum atque prospera quaeque largiri dignetur

Sereniss^{ae} Reg^{ae} M^{tis} V^{rae}

subjectissimus servitor

Henricus Martini Kemner,

Inspector duum squadronum“.

Då detta bref, såsom här ses, är skrifvet i Stockholm och kanske blifvit af författaren egenhändigt framlemnadt, möjeligen just derföre är odateradt, uppkommer häraf icke ringa svårighet för bestämmandet af tiden, till hvilken de lidanden höra, som han berättar sig hafva undergått. Derifrån kan man likväl efter min tanke tämmeligen säkert reda sig, om till utgångspunkt tages hvad han säger om lycka och framgång på Konungens tillämnade resa, hvarmed det är så mycket sannolikare att färden till trettioåra kriget menas, som man vid jämförande af åtskilliga ibland de till tid och ort här bestämda uppgifterne med hvarandra kommer till årtalet 1630, genom de sju på Predikants tjensten i Nötheborg räknade årens sammanläggande med de tre, hvilka förflutit under utöfningen af den befattning brefskrifvaren nu innehade och, emedan hvarken tillnamnet eller någon tjenestetitel finnes jemte dop- och faders-namnen HEINRICUS MARTINI på eller uti hans ofvanberörda 1619 tryckta fjerde arbete, icke heller skäl är för handen, att vid den utredning, hvarom nu är fråga, gå längre tillbaka i tiden, än högst till samma års slut.

Att STIERNMAN, så vidt känt är den ende författare, som visat någon kunskap om CHEMNERI eller KEMNERS personliga förhållanden, sett ofvanstående bref, tyckes kunna slutas af orden i *Bibliotheca Suo-Gothica* sjette Tomen, eller *Finlandia Literata*: „*primum Pastor et Præpositus Noteburgensium, inde ab officio hoc remotus et in exilium pulsus, sed triennio præterlapsa redux Inspector constituitur duum squadronum*“; men ofelbart har han alltför strängt tagit uttrycket „*arce interdictus exclususque*“, om han med *exilium*, såsom sig bordt, menat landsflykt. Ty ingalunda hade Commendanten eller någon befälhafvare på stället så vidsträckt magt, att han kunde landsförvisa ens den största brottsling, och i händelse KEMNER verkligen skulle blifvit så hårdt behandlad, hade han visserligen nu icke underlåtit att deröfver, framför allt, med tydligare ord beklaga sig.

Hvad sedan den besynnerliga benämningen *Inspector duum squadronum* vidkommer, lærer den icke betyda något annat, än att en prestman, af hvilken den bars, emot vanligheten hade två squadroners själavård på engång sig anförtrodd. Hvilka de under KEMNERS inseende ställda d. 30 Martii 1630 voro, har han sjelf uti ett då med egen hand skrifvet och underskrifvet *Quit-tance* *), med följande ord upplyst: „Jagh underskreffwen Inspector uthöfwer Wälbördigh Henrich Bürtz och Edhel Claes Hastphers Squadroner gör här medh witterligit, migh haffwa annammat aff wälachtadh Daniel Larsson Befallningsmannen uthi Stoor Safflax uppå min Tildeelningz Deputat och uppbord (*Sic!*), Spanmål fyra tunnor och nÿio Dlr Penningar uthi Swenskt Mynt, tunnan för nÿio marker, uppå framlidne åhr 1629“. I Stor Savolax Härads räkenskaper för 1631 omtalas äfven Burtz och Hastfer såsom Öfverstar för hvar sitt Regemente, åtnjutande såkallade Tildelnings Hemmans räntor af 42 Skattmarker för hvarje Com-

*) Kejsarl. Senat. Arkiv N.o 6118 fol. 102.

pagnie. Dessa räntor uppbyros den tiden af Kronofogdarne i de orter, ifrån hvilka de borde utgå och levererades sedan till Munsterskrifvarene, så vidt icke någon Officer eller Civil tjänsteman af särskild anledning fått omedelbart lyfta något af Fogden.

Af oftanämnda bref ser man nog huru litet författaren var belåten med ifrågavarande tjänst; men då verkan af hans klagan, ehuru icke till alla delar öfverensstämmande med hans begäran, blef den, att han försattes uti en både sjelfständigare och mera omfattande samt till följd häraf förmonligare ställning tyckes han icke vidare haft skäl till missnöje öfver sitt bibehållande vid samma tjänst. Ty han återfick väl icke de förra befattningarne i Nötheborg, men blef deremot genom Kongl. Bref, gifvet Elzabben d. 4 Jun. 1630, således snart sagdt i det ögonblick, då Monarken var färdig att stiga ombord, hugnad med förordnande att vara Kyrkoherde i Dorpt. Härom berättar KEMNER sjelf i sin till *Drottning Christina, Jacob De la Gardie, Carl Carlsson Gyllenhjelm, Axel Oxenstjerna, Johan Skytte och Gabriel Gustafsson Oxenstjerna* ställda *Epistola Dedicatoria* framför hans Klago Predikan öfver Kon. *Gustaf Adolfs* död, det sista af hans kända tryckta arbeten. På dess titelblad kallas han väl endast *Præsidii Dorpatensis Pastor*; men att häraf dock icke något skäl uppkommer till tvifvelsmål om riktigheten af det, som nyss sades angående fortfarandet med den dubbla Squadrons Predikants beställningen, utvisa några ifrån högsta magten utgångna, uti Riks Arkivets i Stockholm Registratur införda skrivelser, af hvilka jag genom Riks Arkivarien *Nordström* erhållit af Actuarien Friherre *Posse* godhetsfullt tagna afskrifter. De äro daterade d. 25 Aug. 1634 och öfverensstämma alla deruti, att „Her Hendrich Martini Kemner“ kallas „Pastor uthi den Finsche Församlingen i Dorpt“, och derjemte upplysa två af dem, att han tillika var Garnisons Prest och en tredje att han ännu ensam förestod kyrkotjensten vid tvänne Squadroner, troligen desamma finska, som redan i

flera föregående år stått under hans inseende och nu i Dorpt gjorde Garnisonstjenst. Af dessa skrivelser inhemtas äfven att KEMNER åtminstone sjelf ansåg sig vara berättigad till aflöning särskildt för hvar och en af de tre befattningar han hade, och förtjena de fördenskull otvifvelaktigt, jemväl med afseende fästadt på ofvanberörda förbättring af hans lönevilkor, att såsom fyllnad till hvarandra utförligen här intagas.

Den första, med öfverskrift „Confirmation för Her Hendrich Kemner på Prästebolett i den Finsche Församlingen i Dorpt samt Willika eng och 100 dal. sölfwermynt, eller dess värde i kopparpennningar åhrligen att bekomma. Datum Stockholm anno 1634 den 25 Augusti.“ lyder:

„Wij Christina etc. Giöre wetterligitt, att breffwijsare vår troo undersåthe och Pastor uthi den Finsche församlingen uthi Dorpt, hederlig och wällärd Her Hindrich Martini Kemner haffwer Oss i underdånigheet låtit præsentera trenne vår General Gouverneurs uthi Liffland Her Johan Skyttes breff, uthi hwilka honom till Pastorat inrymmes ett ödesland Pappenmoise b^d med tvenne bönder Landzi Jako och Eisa Machi; såsom och för det omak han skall haffwa att förestå Guarnisonen med Guds Ords förkunnande och lärande, assigneres alle månader, när löhningarne angå, fempton daler, item till åhrs löön Etthundra tiugu daler och een eng Willika b^d att nintha under Prästebolet Pappenmoise, så länge han sig där i tjänsten bruka låther: Ödmuikeligen bediandes om vår nådige confirmation. Hwilken hans underdånige begäran wij nådigst ansedt hafwe, och honom så länge han i samme tjänst brukad warder, detta hans underhåld således confirmere, att han den engen Willika med Prästebolett, och hvad där under ligger, lijka som här till skall niutbe. Men hvad Penningarne wijdkommer, så skole dhe honom här efter uthi ett hundradhe daler, swenskt sölfwermynt eller dess wärdhe

i kopperpenningar årligen gifne blifva. Thet hwar och een etc. Till yttermera etc.“

Den andra är af följande innehåll: „Christina etc. Wår gunst etc. Effter som, Hendrich Oluffson och Johan Erichsson, Breffwisare wår undersåthe och Pastor uthi den Finsche Församlingen i Dorpt, Her Hendrich Kemner, haffwer sig hoos Oss beswäratt, detf han inthet tilldeelnings hemman och Spanmåls underhåld, lijka som andra Guarnisons Präster, niuthit haffwer; Det ähr fördenskull wår nådige willia och befallning, att hwar honom något häruthinnan kan skee förnär, och han icke samma villkor niuther, som hans medbröder andre Guarnisons präster, j honom tå bådhe tilldeelningshemman och spanmåhls underhåld bekomma låthe, så wijdha han sådant med skäl kan haffwa att fordra. Gud befallandes etc.“

I den tredje åter säges: „Christina etc. Wår Gunst etc. Effter som Harald Bengtsson, wij förnimme aff Breffwijsare wår Undersåthe och Pastor uthi den Finsche Församlingen i Dorpt, Her Hendrich Kemnero huru som där sammastädes skall wara store feel på Penningar att köpa wijn och oblater före; Thet ähr fördenskull wår willie och befallning, att I till be^{te} Försambling, så många penningar till wijn och oblater inköp förskaffe, som j warde pröffwandes till den förre assignation att kunna feela och behoff giöras. Elliest beswärer sig och b^{te} Her Hendrick, att endoch han Twenne Sqvadroner med kiörkotiänsten eensammer måste förestå, haffwer han dock uppå fyra åhrs tijd intet Commiss, som andre Guarnisons Präster, kunnat bekomma; Så emädan wij wele att han icke mindre än andre hans medbrödher skall bekomma hwad han i så måtto kan wara berättigad till, dy ähr i lijka måtto wår befallning, att hwar honom någott Commiss kan restera, j honom dhet tillställa och leffrera låthe.“

Huruvida de sålunda väckta anspråken sedermera vunnit gehör, är obekant; men att de åtminstone i hufvudsakliga delar

icke saknat rättvis grund, tyckes följa deraf, att sedan de för Sveriges Östersjö Provinser så viktiga nya inrättningarne, Hofrätten och Högskolan, hvilkas personal till stor del utgjordes af Finnar och Svenskar, fått sitt säte i Dorpt, hade den församling, hvars vård ålåg finske Pastor derstädes, ofelbart vuxit vida öfver det antal, till hvilket en Garnison dersammastädes någonsin i fredstider kunnat behövas. Mariæ kyrkan, i hvilken Tyska församlingen alltsedan Reformationen haft sin Gudstjenst, med undantag af tiden ifrån 1582, då Jesuiterne på Konungens i Polen befallning deringo inrymning, till stadens intagande af Svenskarne 1625, hvarefter bemälda Orden blef ifrån Lifland utdrifven, öfverlemnades då till Garnisons församlingen samt anvisades vidare 1633 åt Universitetet och kallades sedermera vanligen Svenska kyrkan, ehuru der hölls både finsk och svensk Gudstjenst. Likväl måtte Finnar och Svenskar i Dorpt, om icke redan tidigare, åtminstone ifrån 1630, hafva utgjort två särskilda församlingar, med hvar sin Predikant, eller Pastor, utan tvifvel för det de icke allmänneligen väl förstodo hvarandras språk; hvartill äfven deraf kan slutas, att NAPIERSKY uti *Beiträge zur Geschichte der Kirchen und Prediger in Livland*, 1 Heft. sid. 25, under rubriken *Schwedische Prediger 1622—1704* uppgifver „Johannes Jonas um 1630, Petrus Schomer schwedischer Pastor um 1636, Heinrich Kemner, finnischer Pastor um 1637“. Såsom ett bevis att den sistnämnde först efter det han erhållit ofvanberörda förordnande att vara Pastor i Dorpt betraktat sig såsom stadigare der fästad, än han, i egenskap af Squadrons Inspector eller Garnisons Predikant och således flyttning ständigt underkastad, hvarken der eller annorstädes kunde vänta, må härtill läggas, att han nu af Slots Secreteraren i Dorpt Oloff Bengtsson Gadd köpt en i nämnda stad nedanom Domberget belägen tomt, hvilken Jesuitiske Presten Pater Olaus tillföre „possiderat och innehållt“ men Gubernatoren Johan Skytte förmedelst

bref af d. 28 Sept. 1630 bemäde Slots Secretärerare „inrymt och efterlätit“, och på hvilken tomt KEMNER samma dag, då här ofvan införda Kongliga skrivelser äro utfärdade, erhöll Drottningens Confirmation „alldeles som välb^{te} Her Johan Skyttes deroppå gifne bref förmåler att niutha och besittia, och detta allt till vår wijdare ratification wijd våre angäendhe myndige åhr och Regeringh.“ Måhända böra de ifrån denna Confirmation nu hemtade orden så förstås, att ifrågavarande tomt var ämnad att städse förblifva bostad för finska Pastor i Dorpt; men härom står icke någon visshet för mig att fås. Likväl saknas icke heller bevis af dåvarande Regerings synnerliga bevågenhet för KEMNER i frågor om hans alldeles enskilda angelägenheter, enär i Svenska Riks Registraturet finnes ännu ett bref, allt af samma dag, till „Her Åke Ochsenstierna, angäendhe någon orätt, Borgmästare och Råd utli Wijborgh skole haffwa tillfogadt, med een tomt honom“ (KEMNER) „åhr affhänd worden, med nådig begäran att“ derom ransaka och honom sedan behjelpelig vara till hvad han i så måtto kunde vara berättigad.

Men en annan tid kom, då mannen återfinnes klagande öfver belackare och afundsnän, genom hvilkas inflytande ett särskildt af Drottningens gunst och nåd beviljadt underhåll blifvit honom undanhållet, såsom ses af här följande, ifrån Svenska Riks Arkivets ofvannämnda samling Tom. II fol. 185 af Doctor *Waaranen* utskrifna bref:

„Nobilissime Domine Secretarie“.

„Stipendio trienni a Regina dato, tui ni affulsisset mihi favoris serenitas vix fuissem potitus. Itaque post Deum et Magistratum, tibi biennio acceptum refero. Nec beneficio anni præsentis destitutum usque adhuc me fuisse opinor: Nisi, qui invidiam mihi conflarunt apud eos, quorum me gratia frui dolebant. exstitissent. Verum, Deo insontes Osorum laqueis extricanti,

probosque suorum innocentiam liberaturos excitanti ago grates. Qui præcipue inter alios Nobilissimum Stellata de Casside *), mei misertum, Regiam Majestatem adire, personam meam commendare, conjugium sinistre delatum dextre interpretari, meosque conatus probabiles comemorare fecit, donec priori me gratiæ et beneficium mihi prius omnino restitueret. Jam vero quid stipendium efflagitanti agendum restat? Quam benevolentiam suppliciter invocare tuam, ut eandem velut hæctenus, in elargiendo Regio munere, ita posthac singularem mihi promptamque declares. Nobili S. Dne. Hisce vale et fave“.

„Nobiliss. Nomini tuo“

„Lejdae 16 Nov. Aº 1649“. „devinctissimus S.“

„Henrich Mortenson“

„m. p.“

Härunder skall vara med annan hand antecknad: „Anno 1646 20 Oct. fick han H. K. M^s bref lyd. på 300 Dlr i 3 år tid.“ Och utanskriften skall vara denna: „A Monsieur Monsieur Kempenschöld. à Stockholm“.

Nyssberörde anteckning, i förening med NAPIERSKYS uppgift a. s. „*Nicolaus Martin Lavonius*, finnischer Pastor um 1647“, föranleder oss ostridigt till antagande att brefskrifvaren icke innehåft Pastors tjensten i Dorpt längre tid, än omkring sexton år; men orsaken härtill skönjes lika litet som någon utväg gifves till förklaring af de många öfriga, egna, förhållanden brefvet endast dunkelt antyder. Min första tanke deruppå, att han blifvit med sina två Squadroner utcommenderad till kriget i Tyskland, saknar väl icke all sannolikhet, men vinner ingalunda styrka af nämnda antydning, rörande, ibland annat, författarens husliga lif. Frågas måste ju här förnämligast, 1:o Hvad åsyftar ordet

*) Säkert *Stiernhjel*m.

„Stipendium? Menas dermed något honom tillsvidare tillagdt underhåll, kanske under väntan på ny anställning i allmän tjänst, eller ett understöd för något visst ändamål, och hvilket var då detta? 2:o Hvad vill han säga med „beneficium prius?“ Hvilken bortmist nådegåfva hade han genom sin gynnares bemedling återfått? Samt 3:o I hvad måtto hade hans „conjugium“ blifvit illa uttydt? Härtill kommer ännu af sig sjelf frågan: var det blott under en genomresa som det anförda brevet skrefs i Leiden, eller vistades författaren då der på stadigare fot, och kunde han varit härtill föranledd blott af vetgirighet och kärlek isynnerhet till naturvetenskaperna, genom hvilkas flor Universitetet dersammastädes så mycket utmärkt sig? Men svaren på dessa och alla andra frågor, hvilka med dem kunna stå i sammanhang, utom den enda, som KEMNER i samma bref sjelf besvarat, att han var eller varit gift, måste jag blifva läsaren skyldig, och emedan jag icke har flera ledtrådar till bekantskap med mannen, nödgas jag härmed sluta förevarande, ehuru högst ofullständiga, skildring af honom. För någon annan, som har både tid och tillfälle att noggrant genomgå Riks Staterne och andra handlingar för några år efter 1649, i Kongl. Svenska Statskontoret och Kammarrätten, kan det måhända lyckas att utforska om och huru länge sedermera det KEMNER 1646 förunnade „Stipendium“ utföll, hvaraf åter möjligen kan slutas till åtskilligt annat, såsom hvilken befattning eller titel han då hade, hvarest han vistades och huru länge han ännu lefde.

För mig återstår numera ej annat, än att uppgifva hvad jag vet om mannens hittills kända tryckta skrifter, af hvilka jag dock icke sjelf sett eller haft tillfälle att genomgå flera än den första och tredje i ordningen, efter tryckningsåren räknadt, såsom här följer.

I. Sanfärdigt och Rättmätigt Geenswar, Emoot then lögnachtige smädeskrift, som een Danisk man *Petrus Parvus Rosefonta-*

nus benämndt, Åhr *M.DLX.* effter Christi bördh, haffuer aff trycket, på then lofflige Swea och Götha nation, aff ijdhel haat och affwund, vthgå låthet, Först på latijn skreffuet aff höghlärddh man, S. M. *) Och nu på thet Swenska tungemål, gemeene Sweriges Rikkes inbyggjare til stor nytta och behagh, transfererat aff HEINRICO M. CHEM. *Wiburgo-Carelio.* Tryckt i Stockholm, *Cum gratia & privilegio S. R. M.* Aff Chr. Reusnero Regio typographo. Åhr *CIO IOC VIIIIX.* 19 $\frac{7}{8}$ ark S.o.

Frånsidan af denne boks titelblad företer Grefliga Stureska vapnet i trädsknitt, med öfverskrift: *Insignia Nobilissimæ clarissimæq. Sturorum Juniorum Profapiæ legitima, nisi quôd incuriâ sculptoris, Rhinoceros loco ensium sit in ipsa chypei area perpetuam collocatus, per transpositionem emendandus.* Derefter följer den förut omtalade Dedicationen eller „Förtalet,“ med Datum Stockholm then *XX. Sextilis,* Åhr *CIO IO CVIIIIX* och underskrift HEINRICUS M. CHEM. *Wiburgo-Carelius,* ställdt till „The Edle och Wälborne Herrar och Fruger Her Swante Stwre, Och Her Claes Stwre Grefnuar til Steckholm och Wästerwijck, Friherrar til Hörningzholm och Tullegarn, Herrar til Derboholm. Fru Anna, S. Grefue Mauritz Stures efterlåtne Enckia, Grefsinna til Steckholm och Wästerwijck, Friherrinna til Hörningzholm och Tullegarn, Fru til Derboholm. Fru Hamelin, S. Grefue Mauritz Leyonhusundz efterlåtne Enckia, Grefsinna til Rasborg och Ekenäs, Friherrinna til Gräfsnäs och Regleholm. Och Fru Ebba, förbe^{te} Her Swante Stwres elskelige Gemåål, båren Grefue datter til Rasborg och Ekenäs, arffuinge til Gräfsnäs och Regleholm, Grefsinna til Steckholm och Wästerwijck, Friherrinna til Hörningzholm och Tullegarn, Fru til Derboholm.“

II. *Oratio Eucharistica De artium liberalium præstantia, et gratitudine benefactoribus et præceptoribus exhibenda, concinnata*

*) JOH. MESSENIUS.

et declamata ab HENRICO M. CHEMNERO Wiburg. Carelio. In consessu suorum Condiscipulorum, cum clarissimus et doctissimus vir D. JOHANNES MESSENIUS nobilissimum sui Gynnasii sexennio frequentati occluderet sacrarium Holmiæ VII Calend. Jul. Anno partus salutiferi MD CXIV. Stockholmie. Ex Molybdographia Christophori Reusneri Regii Typographi Anno M.DC.XIV. 4 $\frac{3}{4}$ ark 4.o.

På titelbladets andra sida finnes en på samma sätt som den förutnämnda underskrifven latinsk Dedication SVANTONI STURE „Mæcenati suo et Patrono liberalissimo“, NICOL. ANDRÆ de Fårdala „Promotori suo haud vulgari“, JOH. MESSENIUS „Præceptoris suo et Patrono ad aras“, OLAVO ELIMÆO „Primario Pastori in cœtu Holmens. Svec. vigilantissimo“, et JACOBO AXILLI AWUIN „ibidem in Monasterio insulano Concionatori Ecclesiæ Finnonicæ fidelissimo“. Derefter följa på tre sidor „Aggratulationes“ till Författaren på latinsk vers af STEN BJELKE, ÆGID. GIRS, NIC. WINÆUS, HENR. TEITIUS och ANDR. PETRI GRUBB Lincop. Sista bladet innehåller: „Ad Mæcenates“ af H. TEITIUS och „In Zoilum“ af Auctor. Här vinnes således ur Dedicationen underrättelse om den ofvanför omtalade Finske Predikantens förut okända slägt- eller tillnamn, och en annan landsman tycker jag nuig se i namnet HENR. TEITIUS under de bifogade latinska verserne, nämligen HENRIC MÅRTENSSON TEIT eller TEET, som först var Häradshöfding i Dalarne, derefter Assessor i Åbo Hofrätt och tillika Bergmästare i Finland, samt sluteligen Assessor i General-Bergsamtet och derjemte Öfver-Bergmästare i Fahlun, i hvilken egenskap han d. 20 Mart. 1652 adlades.

III. Parentalia, In obitum luctuosum & immaturum, Serenissimi, Potentissimi, Clementissimiq. Domini Dn. JOHANNIS, Principis Sueciæ, Gothiæ, Wandalicæq; Hæreditarii, Ducisq; Ostrogothiæ Illustrissimi; Senatoris, Viri admodum illustris, atavis editi invictissimis, Dn. SUANTONIS STVRE, Comititis de Stege-

helm ꝛ Westervijk, Liberi Baronis de Görningshelm ꝛ Telle-
garn: nec non Domini, de Gesejöö ꝛ Örbehelm, Eheu ultimi
hæredis, in tribu illa inçlyta ꝛ profapia Sturorum, masculi!
Ex hac mundi tanta hujus immundi pravitare ac improbitate,
tantisq; temporum vitijs, in arcem ætheream commigrantis, ca-
duca hæc perquàm felici negotiatione in bona coelestia, Feria
IV. Paschatos, in III. Aprilis incidentem (Sic!), Anno saluti-
feræ incarnationis τῷ λόγῳ M. DC. XVI. commutando; Cujus
exurias pompæ ꝛ apparatu solenni, in cryptam Avi ꝛ Patru-
orum suororum, anno illo fatali XVII. Calend. Octobris, in spe
lætâ carnis resurrectione rerum potientes recondidère; decernen-
tiu Inçlytam illam Sturorum familiam, eorumq. suprema dun-
taxat facinorum lineamenta, ut ꝛ laudum præconia; A cliente
piè defuncti Comitis, HEINRICO MARTINI Wiburgo-Careljo, Ho-
noris extremi, vudis ꝛ arrhabonis perpetuæ gratitudinis ergò
lugubriter Ubsaliæ instituta. Excudebat Hohmiæ Chr. Reufnerus,
Anno 1616. 7 ark 4.o.

Denne titel säger icke, såsom ses, när och i hvilken lokal
Parentationen hållits: men vid skriftens genomläsande finner man
deri, hvad tiden vidkommer, d. 16 September ofvannämnde år,
eller dagen efter begrafningen, uppgifven. Att talaren, som i
början helsat sine åhörare med de allmänna titlarne och epithe-
terne „Generosi Domini Barones, Magnifici, Amplissimi ꝛ Cla-
rissimi viri, pietate, doctrinâ, virtute ꝛ autoritate præstantes;
ꝛ vos cæteri, qui adestis, nobilitate, eruditione, morum probitate
clari, chariq; adolescentes“, sedermera under fortgången vändt
sig till dem med orden Amplissimi, Magnifici, Clarissimi, Specta-
biles viri, Domini professores ꝛ præceptores: tuque nobilis ꝛ
decoranda Studiosorum concio“, skulle ock möjiligen kunna ta-
gas för bevis, att han uppträdt på Universitetets vägnar, om icke
tvifvelsmål huruvida denna sorgfest hade någon egenskap af aka-
demisk högtidlighet, uppkomme deraf, att ingen offentlig inbjud-

ning till densamma är känd, ehuru man vet att Professoren MARIN STENIUS, förmodligen såsom Upsala Universitets Rector, med ett dagen förut gifvet, sedermera i STIERMANS *Bibliotheca Suio-gothica Tom. II* sid. 43—47 omtryckt, latinskt Program inbjudit alla den sörjande modrens och enkans känslor delande inom hans domkrets till bivistande af den samma dag skeende högtidliga begrafningen, utan att deri nämnes något om nu ifrågavarande Tal.

Emedan detta Tal är, såsom WARMHOLTZ, i *Bibliotheca Historica Sveo-Gothica* 13:e del. sid. 160, säger, „både märkvärdigt och sällsynt“, tror jag mig göra läsaren en så mycket angenämare tjänst derigenom att jag här ännu omständeligare än nämnde författare beskriver detsamma, som det innehåller, ibland annat, rörande den yngre af de två sista Grefvarne *Sture* åtskilliga underrättelser, hvilka lära förgäflves sökas annorstädes, enär de saknas äfven i den utförliga Historik om ätten, som man har uti *Biographiskt Lexicon öfver namnkunnige Svenska Män* 16:e Bandet. Först bör då märkas, att jemväl af detta arbetes titelblad är baksidan upptagen af *Sture* vapnet, hvaröfver står: *Arma et Insignia Stavorum, Comitum perillustrium de Stegeholm & Westerwijck, Liberatorum de Görningholm & Tulllegarn Baronum, Dn. de Gefvö & Örboholm, legitima (Sic!), nisi, quod incuria sculptoris Rhinoceros sit in spacium gladiatorum collocatus: & vice versa gladij in areolam Rhinocerotis insculpti, quod Lector benevolus per transpositionem poterit emendare*, och på ena sidan: *Symbolon Svantonis*: samt på den andra: *Tout avec le temps*. Inunder läsas fyra latinska elegiska verser, med öfverskrift: *Cygnæ Cantio SUANTONIS, Mortis cantata in agone*. De tre första bladen derefter innehålla en, likaledes latinsk, Dedication till Hertig *Johan* af Östergöthland samt elfva hans tromän och tjänare, ifrån Cancelleren och Rådet, Friherre *Gabriel Oxenstierna*, till och med Kamreraren *Peter Andersson Egbyrinnensis* samt Sekreteraren *Erik Simonsson Pampineus*. Den har Datum *Holmiæ*

ex *Musæo meo, die festo D. Michaelis Archangeli, qui est XXIX. Septembris, Anno partus salutiferi CIO IO C XVI.* och underskriften: *Henricus Martini Carelius.* Sjelfva talet fyller 37 sidor, innehållande en genealogisk och historisk framställning af den med sorgfestens egenteliga föremål, Grefve *Svante Sture*, Hertig *Johans* fursteliga Råd och Cancellor, nu på svärdssidan utgångna ättens ursprung, de till densamma hörande tre Riksföreståndarenes förtjenster af fäderneslandet, samt de bedrifter och dygder, genom hvilka så många af deras efterkommande utmärkt sig. Dertill komma sedan på fem sidor två hexametriska sånger, kallade, den ena: *Threnodia, In obitum præproperum Dn. SVANTONIS STVRE, Comitis de Stegeholm & Westerwijck, Liberi Baronis de Hörningsholm & Tullsegarn, etc. Concinnata, & festo parentationis pylæ phani lugubritèr adfixa, à præfato cliente Comitis, HEINRICO MARTINI Carelio;* den andra: *Epitaphium, In sepulturam Admodum illustris & bellicosissimi Herois, Dn. CLAUDII STURE, Comitis Stegeholmenfis & Westerwijcensis, etc. exaratum, ac die tumulationis valvis delubri præfixum, ab HEINRICO MARTINI Wyburgo-Carelio,* och på sista bladet ett *Homo Memento Mori*, öfver en dödskalle, samt nedanför ett utdrag ur *AUGUSTINUS de Natura & gratia*, på sjutton rader.

Af den genom stort hjeltemod i flera strider och lifvets uppföring för fäderneslandet väl förtjenta hyllning, som här egnas *Claes Stures* minne, inhemtas nu att denne, yngste manliga medlem af den namnkunniga släkten, mycket tidigt, lifvad af sine tappra förfäders föredöme, trädte i deras fotspår. Hans födelseår är väl icke uppgifvet, men då man vet att den äldre brodern, *Svante*, var född d. 23 Jan. 1587 och deras fader, Riksrådet Gref *Mauritz Sture*, afled d. 14 Mart. 1592, inses utan svårighet att *Claes* måtte varit högst omkring 20 år, då han, såsom talaren säger, efter det Konungen i Danmark brutit Stettinska fördraget och med krig anfallit Konung Carl IX:e, *enhälligt* (hvad

härmed menas förstår jag icke) utvaldes till Fänrik vid Lif-Regementet (*in vexilliferum cohortis prætoriæ unanimiter eligitur & subordinatur*), med hvilket han genast gick i fält och der med sådån ifver deltog i utfallen emot fienden, att ingen större fara gafs, den icke han skulle sjelfmant underkastat sig. Icke heller tillät han sig efter återvunnen fred någon hvila, utan begaf sig sjöledes till Svenska krigshären i Ryssland under Jacob de la Gardie, af hvilken han på det mest hedrande och värdiga sätt emottogs samt fick befälet öfver en Squadron Ryttare, den han, alltid sjelf den främste, så oförskräckt och med den framgång anförde emot Ryssarnes läger och förskansningar, att han utan tvifvel skulle genom sådane bedrifter vunnit lika ära som hans förfäder, om det varit honom förumnadt att längre lefva. Men krigslyckan är omskiftande, och den unge hjälten, som stundom altför djerft inlät sig i drabbning med fienderne, blef då två gånger vid särskilda tillfällen svårt sårad af deras skott, isynnerhet deraf att en blykula gått igenom ryggraden; hvarefter han, så bräcklig och försvagad, att käppen knappt gaf honom erforderligt stöd, nödgades återvända till hemmet och der förblef ständigt sängliggande, intill dess genom kirurgisk hjälp och mångahanda invärtes läkemedels bruk så mycket krafter blifvit samlade, att han kunde företaga en resa till Tyskland, för att under dervarande erfarne läkares vård söka bot för fortfarande lidanden och helsans fullständiga återställande. Innan fulla två månader blifvit derstädes tillbragte, försvan dock allt hopp härom, då den sjuke i Holsteinska staden Oldesloh d. 14 Januarii 1616 uppgaf andan. Här hafve vi således en källa till ny rättelse af det i förut åberopade del af *Biographiskt Lexicon* sid. 171, i afseende å rättande af så väl ROSENHANS som PERINGSKÖLDs olika uppgifter om *Claes Stures* dödsår intagna bref ifrån hans moder till Gref Axel Oxensjerna, hvaruti säges att nämnde son afsomnat d. 20 Februarii. Att hans lik icke förrän under sedhare

hälften af sommaren hemtats ifrån dödsorten kan ock slutas af CHEMNERI berättelse, att det blifvit d. 2 Sept. jordadt i fadrens graf (*funus in sarcophagum sui parentis contumelatus*), förmodeligen ett till familjens friherrliga stamgods Hörningsholm hörande grafhor uti Mörkö sockens kyrka.

I ofvanför uppgifna *Epitaphium* nämnes stormningen af Bronitz (d. 14 Jul. 1614) såsom ett af de tillfällen, vid hvilka den unge Grefven blifvit träffad af fiendens skott, och hvilket det andra varit utvisa WIDEKINDIS ord i *Konung Gustaff Adolfs Historia* sid. 249: „Den tid Jesper Anderfon (Kruus) drog ifrån Ladoga vp til Nougården, fände han ett Partij til ett Stacket ther någre Ryffar figh inqwarterat hade, men Gref Clas Swantefon bleff ther illa fkuten“. Huru orätt ROSENHANE förstått dessa ord, ser man af uppgiften i *Svea Rikes Konunga-Längd* sid. 44 att Claes Sture stupade under Ryska fälttåget 1614, och med så mycket större förvåning läser man derföre på samma arbetes 94:e sida, att denne Grefve såsom Ryttnästare bivistade Ryska kriget 1613, 1614 och deruppå gjorde en utrikes resa, under hvilken han afgick med döden i Alvensleben d. 16 Jan. 1616. Skiljaktigheten imellan denna och CHEMNERI berättelse kan likväl möjeligen hvad dödsdagen angår härröra endast af skrifer eller tryckfel i ettdera arbetet, genom förvexling af Romerska talen XIV och XVI, och huru så långt ifrån hvarandra belägna orter, som Alvensleben och Oldesloh, härvid kunnat komma i fråga låter äfven förklara sig, genom antagande att resan, hvars ändamål ROSENHANE, såsom hans ord uppenbarligen röja, icke haft sig bekant, först blifvit sträckt ett stycke inn i Tyskland, söderut, åtminstone till Alvensleben, hvarifrån patienten dock nödgats så att säga döende och kanske redan för död ansedd återvända. Hvad sedan ofvanbemälda af Grefvinnan Sture uppgifna Datum för dödsfallet vidkommer, synes mig sannolikt att äfven det får tillskrifvas bristande uppmärksamhet på egenheten i Romarenes

Calendarium, att under en del af hvarje månad räkna och benämna dagarne i omvänd ordning efter den följandes första dag, emedan underrättelsen om dödsfallet förmodligen varit skriven på Latin, såsom den tiden allmännast brukadt språk vid brevveling imellan bildadt folk af olika tungomål, och d. 14 Januarii således hette Calendarum Februarii XIX, som lätteligen kunde förblandas med XX. För öfrigt läser Grefvinnans tillika framställda begäran om recommendation till bifall på medföljande Supplik hos Kongl. Majestät, att räntan af Åsheda socken i Småland, hvilken var hennes son Claes d. 25 eller 27 *) Febr. 1615 förkänad, måtte få hela hans dödsår behållas, för att användas vid likets flyttning hem till landet och begrafningen, kunna anses för en af orsakerne dertill, att härmed dröjdes så länge, som ofvanför anmärktes, ehuru hon, som innehade det rikt doterade Grefskapet Stegeholm och Westervik, ingalunda behöfde sådant bidrag till de förefallande kostnadernes bestridande, om än den af lidnes qvarlåtenskap icke skulle varit tillräckelig. Men WIDEKINDI säger vidare på anförda ställe: „Den var den fiftte aff Sturerna Manlinien, tå en yng Herre, och följde Herr Carl Carlson Gyldenhielm, som tå vthur thet Pohlniska fängelse nyligen till Kongl. Mayft. kommen var“. Den sidste af Grefvarne Sture kunde väl ock den här i fråga varande kallas, då han var den yngste af dem alla och härmed icke är sagdt att ätten på svärdssidan med honom utgått, såsom SIVERS finnes hafva trott, hvilken i *Westerwicks Stads Historica och Beskrifning* sid. 361 not. 471 altså utan skäl lägger nyssnämnde författare detta till last, med det samma han sjelf orätt uppgifver d. 13 April såsom Svante Stures dödsdag och att denne begrofs 1617. Deremot saknar tillägget, att den unge mannen följde med Gyldenhielm otvifvelagtigt all grund, om dermed menas annat, än att han i fält åt-

*) Det förra Datum står på förut uppgifna stället i *Biographiskt Lexicon* och det sednare i *Delta Gardiska Archivet* N:o del. sid. 5.

följde denne befälhafvare, hvilken mening jag gerna ville sätta i fråga, om icke de tydligare orden „war kommen ifrån Påland medh H. Carl Carlson“ äfven stode att läsas i *Theſt Swenſka i Ryſſland tijo åhrs Krijgzs Hiſtoria* ſid. 611.

IV. *Tabulæ XII cum duabus Sphæricis figuris, ad Cy-chum Solarem: litteram Dominicalem: Aureum Numerum: Mensium quorumlibet certum numerum et ordinem: diesque festos, secundum quatuor articulos digitorum, inquirendos, plurimum Tyronibus æra in Musarum castris merentibus, conducentes. Ubi quoque ratio scribendi seu res gestas per Calendas, Nonas et Idus, juxta veterem consuetudinem, notandi, evidenter demonstratur ab HEINRICO MARTINI Wiburgo-Carelis. Holmiæ. Prælo Reusneriano Anno MDCCXIX. 6 ark 4.o.*

På fränsidan af titelbladet för detta arbete, det enda, som gifvit mig anledning att räkna författaren ibland dem, om hvilka jag borde här tala, börjas en jemväl andra bladet upptagande latinsk Dedication till *Laur. Skyttes söner Haquino et Benedicto* samt *clarissimorum etc. virorum Olai Nicolai m. fl. söner*, till ett antal af 28 ynglingar, hvilka *generosis et bonæ indolis studiosis tironibus* författaren, som kallar sig deras *Amantissimus HEINRICUS CARELIUS*, önskar *salutem et prosperum in studiis progressum*, hvaraf torde få slutas att han dessförinnan haft deras enskilda undervisning sig anförtrodd. Derefter följa de i titeln uppgifna tolf tabellerne, upptagande ett blad för hvarje månad, och sist deras *Ufus*.

V. *Trummo Slagh, Uppå Dunæ Müng Skang, De fugacitate vitæ humanæ, Hwar effter en Gudhfruchtigh Krijgs-Man, Sins Leffwernes Kortheet och Flychtugha Liiffswandrandet, här uthi Fiende Land, ibland så många Farlighheeter, som hwar uthi sweffner, Gudheligen betrachta och begrunda skall. Allom Christnom til Lärden, Tröst och Förmaning. Men Obeotferdigom til Warning, i tidh aff Syndenes djupa Gytjtja, och Säkerhetennes hårda*

Sämpn att upwackna: Stält och hållit aff HEINRICO MARTINI KEMNER, *Inspectore duum Squadronum*. Åhr effter Christi Wörd, *Vah Papa fons sCeLerVm! sathanæ Char'IssIMa proLes! CVr Chr'istI Urbas ense fVrente ne Cas!*

Esa. 21. v. 11 et seqq.

Man ropar til migh uthaff Zeir! Wechtare, hwadh liidher Natten? Wechtaren svarar: Tå morgonen än kommer, så skall tbet än tå vara Natt: Om j än fråghe, så skole j liikwål igen komma och åter frågga.

Rigæ Livonum, Excudebat Gerhardus Schröder, Medh Authors befåstnat, anno M.DC.XXIX. 11 ark 4.o.

Likasom Dedicationen af nästföret uppgifne skrift börjas här på titelbladets andra sida en *Epistola Dedicatoria* på Svenska till *Axel Oxenstjerna, Gustaf Horn, Anders Ericson* till Romaker och Sjöberg, *Eric Andersson* till Sotiniemi och Räisela, Krigs Commissarie, och *Georg Jacobson* till Hölljestad, Ståthållare på Riga, hvarest följer en latinsk helsning *Candido Lectori*, hvilka tillsammans fylla 5 1/2 blad. Hufvudskriften är en Predikan, *Om Menniskionnes Liifs uselheet och snelhet.*

VI. *Concio Threnodica* Thet är: En Klaghe=Predican, uth=öffner then Gudhfruchtighe, Stormmechtighe och Segherfålle Hjeltens och Herrens, Herr GUSTAVI ADOLPHI medh Gudz Nådhe, Sweriges, Göttes och Wendes Konungz, Steor Furstes til Finland, Hertiges uthi Esthland och Carelen, Herres uthi Ingermanneland etc. alles wåras nådigste Herras och Konungs, Dförmodheliga Dödh, sem under Lugn i Dyffland, uthi en blodigh Slachtning till dödz sküthen bleff; *Anno partus salutiferi: ReX SVEONUM CæsVs! satis est, LaVs beLLICa VIVIt: VirtVte Is VICIt: totVs IuCet orbIs VbI VIs.* Hållen uthaff HEINRICO MARTINI KEMNER, *Presidii Dorpatensis Pastore*. Tryckt Dorpati Livonum Åff Jacobo Pistorio, Anno CIO DCCXXXIV. 11 1/2 ark 4.o.

Denna Predikan, hvars ämne är: *Om olydno emoot ordentlig Öffwerheet och thess straff och werkan*, skall vara hållen vid

både Högmesso- och Aftonsångs Gudstjensten i Dorpt d. 6 Nov. 1633, då klagodag i hela Sveriges rike högtidligen begicks. Den föregås af en på fränsidan af titelbladet börjad och på de tre nästföljande bladen fortsatt *Epistola dedicatoria*, om hvilken redan ofvanför är berättadt vid frågan om författarens befordran till Pastor i Dorpt. Derefter komma på 1 $\frac{1}{2}$ blad ett *Benevolo Lectori* på Latin och en kort latinsk vers *In obitum GUSTAVI ADOLPHI* af Theologiæ Professoren GEORG MANCELIUS, samt till slut *Palladium in obitum R. Gustavi Adolphi ab Authore erectum*.

Sedan det genom en tillfällighet, ehuru icke nog tidigt för att kunna ibland öfriga tilläggen till första Stycket i vederbörlig ordning ingå, kommit till min kunskap, att uti en af Domkapitlet i Åbo d. 21 October 1752 infordrad och d. 16 Febr. 1753 daterad Relation om Ekenäs, af Kapellanen och Pædagogen derstädes Sigfrid Ingman, skall i femte punkten vara uppgifvet, att i kyrkan fanns en Bibel, i hvilken SIGFRIDUS ARONUS FORSIUS år 1619, då varande Kyrkoherde i staden, skrifvit sitt namn, finner jag mig skyldig att här meddela läsaren denna uppgift, oakadt bemälda namnteckning icke mera är i behåll, efter det Bibeln, som nu skall sakna titelbladet och några andra blad, blifvit å nyo inbunden, och jag följakteligen icke kunnat få ifrån orten begärda upplysningar om åtskilligt, hvaraf möjeligen kunde med full visshet slutas, att FORSIUS redan 1619 varit Kyrkoherde i Ekenäs, hvilket jag i berättelsen om hans befordran dertill, första Stycket sidorne 65 och 66, nödgats lemna oafgjordt.

Pris: 25 kop. s.r.

1

BOUND

MAR

1975

3 2044 072 224 124

Date Due

Date Due	

